

Помјани Госпеде слугу твога
ипођакона Зорана

Писмени указ живота у манастиру Пресвете Богородице Наставнице, што сам га ја грешни и смерни монах Сава предао вама, у Господу вазљубљена чеда и браћо.

Оче, благослови!

Прекрасно је, и Богу угодно и упућено на вашу не малу корист, у Господу Исусу Христу браћо моја љубљена и чега духовна: пошто многи почеше повести писати о познатим овима стварима, догоди се и мени најхуђем од свију, а уз то и грешном, да вам испишем по реду(1), као онај који болује и жели да ви примите, љубимци моји, установљени вам устав овај богопреданих служби и умиљенија и молитава и покорена и трпљена, којима ћемо Господа учинити себи милостивим. Богоносни и преподобни и преблажени оци наши, свемиру светила, земаљски анђели небески људи, испрва од предања Светога Духа научивши да живе као монаси и отуда благодаћу Божјом бивши просвећени, и Христа уселивши у прекрасне душе своје, због чиста живота свога, показаше победу против ђавола, и његовим многим искушењима распаљивани, и одолевши му, већма од злата сијају и јасније од снега убелише се, и мисаона крила од невештаствена злата уперивши на небеса, узлетеше као небопарни орли, указавши пут нама који хоћемо да идемо за њима и који желимо да течемо ка ономе који је рекао: "Ко је жедан нека дође к мени и нека пије"(2) "од источника живота мога";(3) и који је опет рекао: "Ко љуби оца или матер више него мене, није мене достојан. Ко љуби жену или децу или њиве или имања више него мене, није мене достојан".(4) Ово слушајући треба све остављати и за његовим заповестима ићи, "узимајући крст и последујући Христу и делом учити како се презиру телесне ствари, а како се брине за дело духовно, бесмртно. Ово је дело бесмртно".(5) Они који га траже, иду за оним који је рекао: "Ходите к мени сви који се трудите и ја ћу вам дати мир, и узмите на се мој јарам, и научите се од мене, јер сам кротак и смеран срцем, и узмите образ мој на себе, јер јарам мој је благ и бреме је

моје лако".(6) И опет, називајући блаженима смерне духом и њима обећа да ће видети лице његово, а гладнима и жеднима обећа да ће се наситити, а онима који плачу обећа утеху бесконачну.(7) Желећи ова обећања, за слатким и добрим пастирем и учитељем Христом идући, страдају њега ради и многе муке трпе, да савршене венце приме на небесима, распињући се живи, одбацујући своје воље, кољући себе ножем драговољним ономе који се заклао ради нас, оставивши све што је у свету, говорећи један другоме: "Ко воли свет и што је у свету, непријатељем Божјим назива се, јер свет овај пролази, а онај који чини вољу Божју остаје на векове".(8) Зато и ја грешни и лени и последњи од свију монах Сава, молим се припадајући, вапијем говорећи: У Христу љубљена и духовна браћо моја и оци, уподобимо се прекрасним овим купцима који купише себи ову предивну куповину, јер све своје имање дадоше и купише једини бесцени бисер Христа.(9) Поревнујте мудрим девојкама које напунише уљем своје светилнике и готове изиђоше своје женику у радост.(10) Чувајте себе, о, љубимци моји, јер се бојим и трептим и страх ме држи, да не остане неко од вас ван двери као и пет девојака, и да не чујемо страшни и грдни онај одговор: "Идите од мене, не знам вас ко сте!"(11) Бојећи се овога одговора, а желећи да чујемо онај прекрасни глас: "Ходите благословени Оца мога, уђите у радост Господа свога",(12) понизимо себе овде, да се тамо узнесемо,(13) плачимо овде да се тамо утешимо, гладујмо и будимо жедни овде, да се тамо наситимо,(14) будимо скрушени овде, да милостива Бога тамо нађемо. Ако и дође скрб на нас, "сваку радост имајте, браћо моја, или када упадате у различне напасти, знајте да кушање ваше вере гради трпљење, а трпљење нека има савршено дело".(15) "Јер блажен је човек који претрпи напаст, јер ће, пошто је искушан, примити венац живота, који је Бог спремио онима који га љубе".(16) Јер изрече: "Који претрпи до краја, биће спасен".(17) "Не варајте се, браћо моја"(18) када неки говоре од вас: да ако дела не чиним, но верујем у Бога и спашћу се, јер и беси верују у Бога;(19) "јер вера чиста и неоскрвљена од Бога Оца је".(20) "Да

разумете да је вера без дела мртва. Авраам, отац наш, не оправда ли се делима узневши Исака сина свога на жртвеник? Видиш ли да је вера помогла његовим делима и кроз дела саврши се вера. И испунише се књиге које кажу: Поверова Авраам Богу и урачуна му се у правду и другом Божјим назва се. Видите ли, дакле, да се човек оправда делима, а не самом вером?"(21) "Јер ово што чух рекох вам, да и ви заједницу имате, а заједница је наша са Оцем и Сином његовим Исусом Христом. И ево пишем вам, да радост ваша буде потпуна. И ово је глас који чух од њега и јављам вам, да је Бог светлост и таме у њему нема. Ако кажем да имамо заједницу с њим, а у тами ходимо, лажемо и не творимо истине; ако ли у светлости његовој ходимо и заповести његове чувамо, јер је и сам светлост, имамо заједницу са њиме и крв Исуса Христа Сина његова очишћава нас од сваког греха".(22) "По томе смо познали љубав, што он душу своју за нас положи, и ми смо дужни за браћу душу полагати".(23) "Ако заповести његове држимо и чинимо што је угодно пред њим; ово је заповест његова, да верујемо у Сина његова Исуса Христа и да љубимо један другога. И који држи заповести његове, у њему остаје, и он у њему".(24) "Јер у љубави нема страха, пошто савршена љубав изгони страх, а ко се боји није савршен у љубави. Ми љубимо њега, јер је он прво љубио нас. Ако ко каже: Ја љубим Бога, а брата свога мрзи, лажа је. Јер који не љуби брата свога кога види, Бога, кога није видео, како може љубити? И ову заповест имамо од њега, да који љуби Бога, да љуби и брата свога. И сваки који верује да је Исус Син Божји, од Бога је рођен, и сваки који љуби родитеља, љуби и рођенога од њега. По томе разумевамо да љубимо децу Божју, када Бога љубимо и заповеди његове сачувамо. Јер заповести његове нису тешке, јер сваки који се рађа од Бога, побеђује цео свет и ово је победа која побеђује цео свет":(25) вера, нада, кротост, трпљење, пост, мољење топло са сузама, а највише над свим овим анђелска лепота, смерноумно послушање и љубав, ради које сиђе к нама Син Божји, а ка овоме додајући и незлобивост. "Не бивајте деца умом, него у односу на зло будите деца, а умом будите савршени",(26) и верујем у Сина

Божјега наћи ћете живот вечни и овде неоскудну храну, ако сачувате ово што сам заповедио и проповедао је смерни. Јер ово је истинити Бог и живот свима, и ако што узмолите од њега, услишиће вас.(27) Дечице моја, пазите се и чувајте се од зла, да неко не остане изван дворнице! Ако ли је ко, браћо, лен као и ја, обличавајући своју прекорну немоћ и јадну леност и тешкоћу сна, ипак, прени се, о, љубљени, и замисли дарове које је обећао Господ да ће даровати онима који га љубе онима који се труде њега ради; јер рече божанствени апостол: "Што око не виде и ухо не чу, и на срце човеку не узиђоше, уготови Бог онима који га љубе".(28) "Јер тамо желе и анђели да погледају",(29) и опет рече: "Није слична слава овога света слави будућега века".(30) Тако исто и муке овога света нису ништа према онима, јер дршће од њих, каже, и сам сотона.(31) А знај, љубимче, да онима који су пострадали припада час и слава, а ленима и непотребнима после телесног упокојења вечна мука. Све ово расмотривши, у Господу укрепивши се, крепко станите против лености, одбацивши сваку гордост, сувишак злобе. У кротости примите ову реч која може спасти душе ваше. Будите творци речи, а не само читаоци, помишљајући у себи, да који слуша речи и не чини што је заповеђено њима, такав је сличан човеку који гледа лице своје у зрцалу: јер позна се, и отиде, и одмах заборави какав је био. А који је проникнуо у савршени закон слободе, оставши у њему, овај неће бити забораван слушалац, него је творац дела, блажен је тај.(32) Јер како треба ви да чините, написао сам вам, да положите као неко мерило и образац, не само вама него и онима који после вас остају у овом животу. Што требате за душу и тело, указано вам је, а у овај устав погледајући имаћете са Богом помоћника и пречисту његову Матер, и моју иако грешну молитву, да без варке исправљајући се пређете ваше живљење. Останите у подвизима ка добру. Ни на десно, ни на лево, него по сили, колико ко има снаге, царским путем теците, сетивши се што јесте.(33) Трудове плодова својих јешћеш. Блажен си, добро ће ти бити!

Журећи се кроз уска врата и тескобним путем који води у

живот вечни,(34) један другог љубећи, један другоме покоравашући се, један другог теготе носите,(34а) покораваште себе јединомислено вашем старешини игуману. А молим вас, браћо моја, именом Господа нашега Исуса Христа да држите ово заповеђено вам, и да не буду распре међу вама, но да сте савршени у тој мисли и вољи,(35) купујући себи куповину као и прекрасни трговци,(36) спомињући у преподобним вашим молитвама богопочившега оца нашега и наставника Симеона монаха, не забрављајући ни моје недостојанство. Ово чинећи, истину говорим, у Христу вам сведочим да ћете се наћи непостидни на страшном суду, и примити вечна добра. "Благодат и мир Господа и Бога Спаса нашега Исуса Христа, и љубав Бога и Оца, и заједница Светога Духа нека буде свагда на векове са свима вама, амин!"(37)

Слово 2:

КАКО СУ НАСЛЕДИЛИ ОВАЈ СВЕТИ МАНАСТИР ПРЕПОДОБНИ ОТАЦ НАШ СИМЕОН И САВА СМЕРНИ

Оче, благослови!

Овај наш свети манастир, као што знате, опустело беше ово место од безбожних разбојника. А када је к мени дошао триблажени наставник, отац наш Симеон монах (а ово место не може се упоредити ни са једним на земљи), због тежње према врлини и њу тражаше ватрено, хотећи да прими наш монашки лик. Рањен врелом љубављу према овом и божанственим покренут Духом, чувши преслатки глас који говори: "Ко не остави све и за мноштво не иде, није мене достојан", (38) царство свога отачества оставивши и све што је на земљи, и побегавши из света који заробљава душу, дође у ову пустињу месеца новембра у 2. дан у години 6706(1197). И хтеде он блажени, да као што тамо оправда своје царство, тако и овде. Зажеливши да за вас нађе вама место спасења, измоли у цара ово пусто место и узе мене грешнога из Ватопеда, и наставивши се на овом месту и оставши неко мало време са мношством, а велики и натприродни подвиг прешавши, 8 месеци у томе, пређе у вечно блаженство.

Слово 3:

О ВРЕМЕНОЈ СМРТИ ПРЕПОДОБНОГ ОЦА СИМЕОНА МОНАХА

Године 6708 (1200) месеца фебруара 13. дан, у вечно пређе блаженство отац наш Симеон, заветом оставивши манастир овај на мени. Велику тугу и бојазан примих, прво због пустоши, а друго из страха од безбожних разбојника. Оставивши мени манастир у малом и смерном начину, у којем ми отиде, и првога игумана преподобног мужа Методија са још деветорицом монаха; но како се изволи љубави Наставнице и његовим светим молитвама, како се од незнатног и малог узнесе велелепна појава, па и овај храм Богоматере и Наставнице, Госпође наше, сазда се од самог основа, а књиге приложисмо, такође и свете сасуде и божанствене иконе, а уз то и свете ризе и завесе, и укратко сваку красоту. И опет приложисмо што је могуће братији на телесну потребу, о чему они који хоће могу најјасније сазнати погледавши у хрисовуљу. А ми држећи се предмета, обратићемо пажњу ка наставку. Но ти, Боже и Господе света и о, Мати Господа и Бога и Спаса нашега Исуса Христа, хвалама опевана, нека буде ово делатно и стварно нама и онима који су иза нас до краја овога века, часним молитвама нашега угодника, нашег оца и ктитора Симеона. Пазимо на речено, јер ћемо почети са оним што је боље, а боље је нама од часа када се светлост простире, а то је први час дана. Чини ми се да он који чине тумачење о делима светлости, службу треба да почињу од светлости.

Слово 4:

О ПОЈАЊУ ПРВОГА ЧАСА И О МОЛИТВАМА, И ПОСЛЕ СВРШЕТКА ЈУТАРЊЕ СЛУЖБЕ И ПРВОГА ЧАСА, ИДУ БРАТИЈА У ЋЕЛИЈЕ И СВРШАВАЈУ ПОТРЕБНУ СЛУЖБУ

Треба да после јутарњег славословља заједно свршавате први час, као што је обичај, и по свршетку овога уједно додавати изговарање молитве "Који на свако време" и остало. После ове молитве треба да бивају коленопоклоњења, ниско до земље онима који могу, а онима који су немоћни, нека буду мала утврђења; њихова три коленопоклоњења треба лаганије вршити. Потом треба да говоримо у себи: "Боже, очисти ме грешнога и помилуј ме", са раширеним рукама, а када преклонимо колена и главу до земље, треба говорити: "Сагреших ти, Господе, прости ме" - три пута; а онда осталих 12 поклона брже, тако да се одједанпут на сваком коленопоклоњењу и устајању произносе поменуте молбене речи, само заједно, а не да један напред жури, а други да заостаје, него да сви имају као вођу еклесијарха или дневног јереја, који стоји код свештених двери и указује ред. Ово овако држимо, када не појемо "Бог Господ" на јутрењу. Ако ли је "Бог Господ", треба ово чинити у цркви: чинити три ниска поклона и у себи говорити напред речене молитве. После тих метанија треба сви да узгласе како треба ову молитву са уздигнутим рукама: "Боже вечни, свега створеног саздатељу", а после молитве одмах додали и мало оглашеније отачаских речи, које чита игуман, као што примисмо од пређашњих наставника, што, осим ако можда не би синаксар забрањивао, не треба никако остављати. А уз то после чтенија бива и узаконено Трисвето, чему треба додати и ову молитву: "Који шаље светлост своју и походи". Овако бива ако се чита оглашеније. а ако се не чита оглашеније, треба изостављати Трисвето и треба првој молитви додавати ову другу молитву ("Који шаље") и говорити. Све молитве треба говорити са уздигнутим рукама, јер каже: "Уздигнуте руке ваше у светиње, благословите Господа";(39) и када каже: "Уздизање руку мојих жртва вечерња".(40) И: "На сваком месту уздизати

преподобне руке без гнева и помисли".(41) А када се сврши речена молитва и пошто јереј каже уобичајену молитву, у тај час сви падају на лице и слушају игумана, а он овако има да моли молбу од вас: "Молите се за мене у Господу, браћо, да се избавим од страсти и саблазни злога!" А ви одговарате: "Бог нека те спасе, часни оче!" И опет ви са умиљењем кажете: "Моли се и ти за нас, оче часни, да се избавимо од страсти и од саблазни злога!" И опет се игуман моли и говори: "Бог молитвама светих отаца наших нека вас спасе!" И тако уставши отидите у ћелије ваше, оставивши свако састајање и сујетне одговоре и празне речи и смех распусни, од чега се догађа да се и у срамни говор пада и у укор и у осуду, јер од тога је ум ослабљен, заборавићеш оно што је добро. И лен и малаксао вративши се својим ћелијама, одмах ћеш утонути у суморан сан и изгледаћеш скоро цео дан празан и без икакве користи у свему, као што рече и Василије Велики: "Лако је души која се излива у смех отпасти од свога хармоничнога састава, и оставити бригу за добро и још лакше упасти у прљав говор". А то нека не буде мојим оцима и братији, већ нека свако пође ка својој ћелији смело, а уједно и мудро и будно, и свагда чинећи што је Богу мило. Ако се когод по греху нађе тако заробљен у томе, било млад, било стар и остарео у монаштву, или су новаци, нека се поуче законима љубави од еклесијарха, или нека се завежу епитимијом, ако се не исправе. Не треба на новаче који су лени налагати епитимије, јер и они који су много година у монаштву лено и дремљиво пребивају, као што о овом рече Лествичник. А који иду у ваше ћелије, треба да подобно сврше сву службу после уобичајених молитава и коленопоклоњења, по више реченом закону, то јест шест псалама и трећи час и шести, када удара било по обичају три пута. А коленопоклоњења само у цркви треба чинити, када се поје "Бог Господ", као што горе писасмо. А у ћелијама вашим увек треба чинити коленопоклоњење када се молите. А ово ћемо чувати било у ћелијама, када буде бденије - због труда од њега, и још 12 дана од Христова Рођења и у Новој недељи и у отпусне дане године тако имајте.

Слово 5:

О СВЕТОЈ ЛИТУРГИЈИ И ДА СЕ НИКО НЕ ПРИЧЕШЋУЈЕ БЕЗ ИГУМАНА, НИТИ ОПЕТ ДА НЕКО ОСТАЈЕ БЕЗ ПРИЧЕШЋА, ОСИМ СА ЊЕГОВИМ ЗНАЊЕМ

Треба казати и о божанственој литургији, која по дужности свагда треба да се врши у цркви. А на њој треба да чувате ви себе, браћо, чврсто, јер је свето и страшно што се на њој врши, и јер се на њој више од других држи и врши страшна и превелика тајна наше православне вере, то јест божанствена и најчаснија литургија пречаснога тела и крви Господа и Бога Спаса нашега Исуса Христа. На њој, као што је речено, треба ви себе тачно да чувате, што више, и треба да одгоните од вас сваку кукољску и нечисту мисао недостојну ове страшне службе, и на сваки начин треба себе да чистите, потом се треба причешћивати божанственим светињама, пошто од игумана примите проштење. Јер не приличи некоме од вас да се причешћује без бојазни и без суда, нити сваки пут. Хтели бисмо ово: много пута је причешћивати се и живота, као што рече и сам Христос: "Који једе тело моје и пије крв моју, у мени остаје и ја у њему".(42) И опет: "Ако не једете тело моје и не пијете крв моју, немате живота у себи".(43) И божанствени апостол: "Ко се прилепљује Господу, једно је тело",(44) као и противно: "Који себе удаљује од тебе, погинуће" - рече кротки Давид.(45) Хтели бисмо, дакле, као што је ово и речено, али због људске немоћи и дела тешког не заповедамо, "јер који недостојно једе тело и пије крв Господњу, крив је телу и крви",(46) рече божанствени и духоречити и први међу апостолима Павле. Страшна је то реч, браћо моја, и указује да треба да дрхте од причешћа не само грешници као што сам ја него и они који су много поузданији у себе. Јер они треба да се причешћују три пута недељно, колико знају себе да су се очистили од срамних мисли и слагања с њима, од гнева и роптања, жалости и оговарања, лажи и непристојног смеха, и још злог мишљења, па чак и јарости, срамног говора, и овом сличнога. А они који упадоше у речене страсти, нека се пожуре

да исповешћу и покајањем одступе од овога, и једанпут у недељи нека се причесте, или ни једанпут, по игумановој одлуци, јер игумани треба да се и брину о овом. А да неко без причешћа пребива без игуманова знања, није похвално, јер онај који тако чини биће осуђен као онај који испуњује своју вољу. Они који хоће да се причесте треба да поју службу узаконену за причешће и чинећи један другоме заједничко коленопоклоњење да дају опроштај, и тако потом са благодарношћу треба се причешћивати животворним светињама. Нека вам буде и ово, имајући овај образац.

Глава 6:

О РЕДУ ДЕВЕТОГ ЧАСА И О ВЕЧЕРЊИ И О ПАНИХИДИ И О ПОЛУНОЋНИЦИ И О ЈУТРЕЊИ

Девети час треба појати као и предње часове, пошто вас ударање клепала на овај зове, као што је обичај: а вечерња служба како треба да бива, јасно представља указ синаксара; и панихиду заједно по реду, као и павечерницу после вечере, на којим службама треба и колена преклањати по закону, када није празник. А празник зовемо када се на јутрењу поје "Бог Господ". Када се павечерница служи, пошто јереј каже обичајну молитву, треба ви да падате на колена, као и на крају првога часа и да игуману ухо приклањате, који добро говори: "Простите мене у Господу, браћо, јер сагреших делом и словом и мишљу", а ви треба да му дајете опроштај, говорећи: "Бог нека те прости, оче!" Но и ви треба да од њега молите ово, додавши: "Прости и ти нама, часни оче, јер сагрешисмо делом и речју и мишљу!" А потом даље он треба да се моли за вас и да говори: "Бог молитвама светих отаца нека вам свима опрости!" Потом уставши и одавши му припадајући поклон, треба да идете у своје ћелије, и да вршите вашу ноћну службу по закону. И тако сви са похвалом и у весељу духовном предајте се сну, док подеклисијарх, чувши где часовник избија и по томе сазна да је време, не дође к игуману и прими од њега потребну молитву, па тихим гласом: "Благословите, свети" кротко позивајући, удари тада по обичају у клепалце, и раздавши свима свеће, подиже и вас на полуноћну службу, коју и он сам поје, палећи, како је прописано, и свеће у цркви. Потом клепа у велико клепало, а уз то и у бронзано, и зове све вас на јутарње славословље, чији почетак овако треба чинити: после ударања у бронзано клепало, чредни јереј благосиља Бога и у исти мах кадионицом назнаменује пред светом трпезом слику часног крста, заједно са хвалом Бога. А ви кажете: амин, и чекате да појете Трисвето одмах после 19. и 20. псалма, и после обичних тропара и "Господи, помилуј", пазећи једнако да док се ово поје и сам јереј треба да обиђе цео божанствени храм и окади све; и

тада ставши пред свете двери, знаменује кадионицом слику часног крста, и заједно са знамењем узашиље славу Пресветој Тројици, овако говорећи да сви чују: "Слава светој, једносушној, нераздељивој, животворној Тројици, и сада и увек", и после тога еклисијарх сачекавши "Амин" одмах почиње Шестопсалмије, лагано и тихо и пажљиво, мало по мало узвишујући речи псалма, да би их отуда сви могли прећи неспотакнуто и неварљиво, и тако, по свршетку Шестопсалмија служимо по реду сву службу јутрење, као што указује синаксар.

И пошто вам је изложен пропис ваше дневне и ноћне службе, треба да кажемо и о душеспасном исповедању, а о трпези реч сада нека почека.

Треба игуман, ако прима децу духовну, да поучава братију, па и појединце да поучава и управља на души корисно спасење; ако ли не прима, то нека се изабере један који живи целомудрено, да буде отац прво игуману и после њега свој братији, а заповедамо да ни један од вас нема другог оца. Ако ли се не нађе тако погодан у вашем чину, онда од неких монаха који благоверно живе, треба ви да узимате оца, но сви једнога и да се поучавате од њега, да саслуша оне који хоће да се исповеде и да даје свакоме потребно исцељење. Заповедамо да буде одређено време: после почетка јутарњег славословља, на овом нека се исповедају они који су непрестано у манастиру, и који се не брину за друге послове, а после павечернице они који су у и ван манастира работници. А нека буде и ово: Ако је игуман заузет, пошто се умножило братство, нека заповеди коме год од јереја или од неке многе побожне браће и нека примају мисли неразумних, и то мисли које нас у данима и у часовима муте, а које треба отпустити и не остављати да чине тврђу смутњу; овима треба мисли праштати у Господу. А који требају неког лечења и бриге, треба да их они који примају приводе игуману, и он нека изврши потребно исцељење. А они који се исповедају нека ништа не сакрију бојећи се некако, ако знају своје мисли да их треба исправљати, но нека све чисто открију ономе који буде. А још је добро да овима кажемо потребно: зато и ви, браћо, гледајући

игумана где се жури на ову добру и веома спасоносну службу, потеците и сами, потеците и у тихо душеспасно пристаниште журно пристаните, и сваки покрет ума вашег и за душу штетну мисао срца чисто и непокривено откријте, исповедајући се као пред Богом, а не пред човеком. Који год се жури да Богу лаже, примиће казну, "јер ћеш погубити", каже псалмопевац, "све који говоре лаж".(47) Не лукаво исповедајући се, но уклањајући своје мисли од сваког препирања разума, сваке нечистоте, сваког немира и невоље. Будите ми радосни и весели, добивши добру наду да нећете изгубити спасење. Исповедајте се не окривљујући један другог када упаднете у неку малу срџбу или у друге какве распре, а себе приказујући без кривице и још тражећи осуду, као да нисте на исповести, нити говорите о вашим телесним потребама, што су вам се догодиле. Све ово има своје време, а сада је време исповести, исцељења душевних страсти. А ако треба да говорите о некој срџби, сав укор и узроке греха, какав год био, пожурите се да себи припишете и наметнете. А ако о неким другим страстима, и њих чисто исповедите, да и одавде као плод поцрпете двојаку корист: да дођете до чистога душевног здравља, и да се обучете у смерност која уздиже, коју имајући ваистину слични бићемо Богу, који каже: "Научите се од мене, јер сам кротак и смиран срцем".(48) А шта би друго било као најјаснији доказ кроткога и смернога срца, ако не храбро подносити сваку невољу и себе прекоревати у свему. Истинито исповедање је узрок толиких добара; без њега, мислим, нико неће постићи спасење.

Глава 7: О ДУШИ СПАСОНОСНОМ ИСПОВЕДАЊУ

Зато заповедамо од Господа Бога Сведржитеља, да се онај који се не исповеда не причешћује, док не дође к себи и не исповеди сва грешна и штетна дела. Иначе требало би таквога и из манастира избацити и одрезати као загнојен уд, и уклањати и одбацивати као тешко залечиву или сасвим неизлечиву рану; али пошто се не зна шта ће бити и пошто има наде да ће се некада осветити, одустајемо од такве одлуке. Онога који се не причешћује треба подлагати под епитимију као неразумнога, и ово је веома на корист. А каква му је корист од пребивања овде? И каква му је корист од неисповедања? Зар нема од тога пре штету и погубност и свагда учење злу и све оно што души носи пропаст? Као када неки болесник или који има ране, и сакрива их од лекара, тешко долази до здравља, тако ће и много теже доћи до здравља душе онај који се не исповеда. И овоме је сведок божанствени Василије, овако говорећи: "Треба онај који се покорава, ако хоће да оказује потребни напредак и да се навикава да живи по заповести Господњој, да не чува сакривен ниједан покрет душе, но нека отворено износи игуману својему све сакривено срца свога". Тако чинећи, браћо, ослобађамо се не само својих грехова, него ћемо и надаље бити тврђи. Јер рече Лествичник: "Ране које се откривају, не иду на горе". И опет: "Душа која разуме исповест, држи се њоме као уздом да не греша". Толико је корисно откривање својих грехова. У будуће бодри смело сви потецимо ка њој, и наређујемо да свакодневно исповедање овако бива, то јест самом игуману или онима који би му се чинили да су погодни за примање мисли; а велико, прво исповедање, оних који светске власи одлажу, треба се исповедати само оцу, а не коме другом или игуману, као што више писасмо, да би знао отац свију дати свакоме потребан лек. И ово треба да буде овако.

А службе светих постова изложиће тачно синаксар, као што је у њима увек учињено.

Глава 8:

О БДЕНИЈАМА КАКО ТРЕБА ДА БИВАЈУ

Бденија треба да бивају по закону у недеље и у Господње празнике, и о спомену осталих светих које наводи синаксар.

Глава 9:

О ТРПЕЗИ И О ЧИНУ КАКО ТРЕБА ДА БИВА

Време је било, уосталом, да се сетимо и трпезе, јела и осталог што тражи телесни састав. Јер као што смо ми састављени из двога, то јест из душе и тела, тако и ствари у манастиру. Као душа његова могла би се наравно разумети цела боголепна служба у певању, а као тело сам манастир и оно што је потребно нашим телима. Пошто смо већ довољно с Богом ово рекли о његовој души, приличи да укажемо и о оном што је најбоље за његово тело, и да узаконимо о начину хране и о другом, што боље удовољава састав манастира, да вам тачно кажемо, о чему треба мање да мисли онај који хоће да умножи свој манастир.

Да кажем дакле и ово, и да оно што треба предам мојим вазљубљеним оцима и браћи. Пошто је извршено уобичајено дијаклизмо у припрати, то јест пошто се узело мало анафоре и испило вина, после већ свршене божанствене литургије, сви тамо сакупљени седе чекајући позив за трпезу, који бива ударом трпезнога била. Када се удари у било, одмах изишавши заједно са јерејем који је литургисао чине поклон игуману, и тако пошто почне уобичајени псалм ради слушања, иде сам игуман за трпезу и сви неизоставно који су указани да седе на првом обедовању у трпезарији. Тако ушавши у трпезарију и пошто се сврши речени псалм са малом молитвом, сви седају по реду који одреди игуман, и једу што је постављено са похвалом Богу. И ово треба да знате: Ако ко закасни на псалам и молитву, нека јави трпезар игуману; да му каже и узрок закашњења; и ако би изгледало оправдан, треба му опростити, иначе нека чини метаније, колико игуман заповеди. Треба међутим да бива и уобичајено читање на обедима, по обичају, нека нико не ропће и не мете се, нити да смућује ону корист светским разговорима и празнословљем, осим самога игумана ако би што хтео, говорећи мало, а слично и запитани од њега сличан одговор нека даје, ако је могуће, и кратко и сажетим речима. Ако ко узнемирује или се узнемирује, ко смућује или се смућује, и ко смета читање неумесним и

неприличним разговором, нека се ућутка од трпезара. Ако ли га чује па не ућути, већ настави да узнемирава братију причањем, нека се силом уклони од трпезе, и нака се баци под епитимију неједења, или нека се смири на други начин, како буде хтео игуман. Ради седења не трпимо никако да се говори. Господу да буде угодно братија да живе по Богу и никако да не завиде због седишта, као што то чине светски људи; и овде сами себе да не уздижемо изнад других, сами себе таштином да не преуносимо, јер то је, бојимо се, ствар сујетне славе, а Богу мрска: "Јер мрзак је Господу сваки који се срцем узвисује", (49) рече божанствено Писмо, и "Господ се противи гордимма, а смернима даје благодат". (50) Нека не буде дакле то међу вама, нека не буде! Јер будући зрелога ума немојте никада претпостављати да будете мрзост Господу уместо да примате благодат од њега и да га имате близу вас, као срцем смирени, или да истину кажем, да будете његов дом вазљубљени. Ако би се неко од вас, јао, нашао да се ради овога препире, губећи и мало времена и снаге, и не чека наређења игуманова, и не буде задовољан одређеним му местом, заповедам у Господу да му се одреди последње место и да се научи светске ствари остављати у свету. А ако се, што није препоручљиво нити пристојно, још бочи и препире, и после друге и треће опомене непоправљив и сасвим неисцељен остане, таквога треба изгнати из манастира као неку фалагедону, то јест као живу рану, одбацили далеко од вас, да не би и осталима од вас предао своје ране. Јер много лакше је примити зло, него добро, (51) као што рече неки мудрац.

А када ви једете, не треба један другоме да дајете какву храну или пиће, ни мале капље да помеша са вином, већ коме би често нешто требало од овога, уставши мало, веома учтиво и са побожношћу, и нека моли од игумана, овако говорећи: "Благослови, оче, потребно ми је ово!" Ако он одобри, прими лепо оно што се тражило; ако ли не да, нека се опет умири и нека се ћутањем седи благодарећи. А ово чинимо не ради неке штедње, као што неки мисле, и ради шкртости, него да ен буде то међу нама да се штеди на рачун мира братије. Јер ради кога

журимо да ово стекнемо, ако не ради вашег задовољства, као што рекох, браћо моја? Него поручујући побожно и у овом благочино вам, да не би отуда добило простора униније у многима, и разбило цео трпезни ред, и да не будемо као они који не разликују оно што је невоспитано и непобожно, који када пију један другом наздрављају пре пића и отпића. Не само ово, него пресецамо и избор воље, а уз то искорењујемо и неситост многих и учимо вас да будете задовољни малим и потребним, а уједно вам отуда плетем венце уздржљивости.

Него одвраћамо вас и од тајног тамног дела и непознатог, да не кажем и украденог. Зар није тамно дело које се чини сакривено? Свакоме је познато, а ово и божанствено јеванђеље објашњава овако говорећи: "Сваки који чини тајно, не излази на светлост, да се не обличи од светлости дела његова лукава", (52) и Апостол: "Све што се објављује светлост је, као што реч указује, а напротив оно што се не објављује, тама је". (53) Ради каквога добра, брате мој, остављаш дело светлости, а чиниш дело таме? Бојим се, каже, молећи, а напротив чинећи зло што Бог мрзи, не бојиш се, а за добро се бојиш? Молим те - ти не, али знам ноге који то чине, и газе своју савест и мисле да су се сакрили, што ме дира у само срце и не престајем да их оплакујем, јер такво зло имајући не осећају, тешко мени, и не откривају страсти! Нека им буде Господ милостив и нека их поучи, као онај који све на корист усмерава. А ми треба да идемо, одакле смо пошли.

Пошто смо обедовали и обичну молитву казали, и пошто смо устали, треба по закону отпојати службу са молитвом, и тако одлазити ка својим ћелијама. А на вечеру, ако ко хотећи вечерати закасни од молитве, и он да потпадне под сличну епитимију као и онај који закасни на обед; нека се пита нема ли оправдано извињење. А ко међутим, због уздржавања од јела не дође на вечеру, није крив. Сам хлеб поставиће се вама који вечерате, и тај мало. А ако има мало и каква воћа, по мишљењу игумана и тога треба узети са благодарношћу. А пиће даће се по закону уобичајеном красовољом. Ако се слави какав празник некога од братије, а то нека буде са знањем игумана, нека се не чува на

вечери ово правило, него како хоће слављеник, тако чините. Нека улази подиконом на друго служење јела и нека испитује да ли су неки требали да једу међу првима и остали су са другима, и ради чега су остали. И ако је извињење оправдано, то су без кривице, ако је безразложан, заповедамо да се не оставе да једу. Ни ово није похвално: без оправданог узрока изостајати од јела. А то ако је и тешко, треба да се по могућству сасвим и одстрани.

Глава 10:

О СВЕТИМ ПОСТОВИМА ВЕЛИКИМ И О ДВА МАЛА ПОСТА, СВЕТИХ АПОСТОЛА И ХРИСТОВА РОЂЕЊА

Тако је сада у просте дане године, а у дане светих постова није тако. Пре свега: у прве велике посте, у први дан то јест понедељак прве недеље, нити појемо литургије, нити се бринемо за трпезу и јело, а у остале дане исте недеље треба се бринути и за трпезу и за јело онима који хоће да окусе, то јест од сочива квашена водом и неког сировог зеља и воћа, а пиће је врућа вода смешана с кимином. Тако до петка. А у петак треба да једете кашу и вина по чашу, због празника светога и великога мученика Теодора. Ова прва света недеља великих постова нека вам овако остане. А у суботу и недељу ових светих постова два јела: вариво са уљем и октоподе. А за пиће треба давати уобичајени велики красовољ. То нека бива вама (...) а у уторнике и четвртке нека вам се износе друга два јела, но не оба са уљем, него само једно. А вина мерећи мале красовоље, што је половина великога. А у друге дане: то јест понедељак, среду и петак, не треба никако јести вариво ни пити вина, већ само сочиво квашено и воћа по мало, и укроп водени са кимином. Ако се у један од ових дана догоди празник Обретења главе Претече или Светих 40 мученика, осим прве недеље целе и опет осим среде и петка, нека вам је разрешено јести хоботнице и два јела са уљем, и вино са великим красовољем. Рибе никако не једемо. А када настане празник Благовести, нека се празнује светло по могућству, и рибе можете јести, осим среде и петка, и вино пити са великим красовољем, не једанпут, но и сутра, што остане од јучерашње трпезе треба да једете, и вино пијте; такође и риба нека се не изоставља и два јела са уљем, ради свршетка празника, као и у остале отпусне дане, а рибе јести на овај свети празник као што је речено. Ако се догоди петак или среда и понедељак или велика недеља, тада једемо октоподе, да се ипак утолимо због празника, јер три дана ове недеље, то јест понедељак, среду и петак, треба живети тачно као и прве недеље поста - неко квашено сочиво и сирово зеље, и

ако се нађе воће будите задовољни, и пијући водени укроп са кимином. Ако ли пре речени празник падне било на Велики четвртак, било на Велики петак или на саму Велику суботу, па и Велики четвртак, то као и у отпусне дане нека вам буде у јелу и вину, а на Велики петак не једите никаква варива, него сочиво квашено и зеље неко сирово, и воће, а пиће укроп са кимином. А у свету суботу нека одступа свака брига око скупљања на јело, него да бива само дијаклизмо пред црквом по обичају. Овакав имајте начин живота у свете велике постове, а за немоћне бригу налажем игуману по вољи.

А пост светих апостола изложићемо овде. По свршетку све службе часова и божанствене литургије, како синаксар указује, призива вас трпеза по горе реченом начину, када настане седми час, у који једите два јела са уљем, осим среде и петка; а у те дане не кушамо никако уља нити пијемо вина, а у уторак и четвртак и хоботнице једемо, а у суботу и недељу рибу једемо и пиће са великим красовољем да пијете. А на вечери да се поставља мало хлеба, а вина такође са великим красовољем, јер је знојно и сушно време.

А у пост Рођења Христова нека вам буде исто као и у пост Светих апостола у јелу и пићу, као што онамо указасмо. А по свршетку, као што је указано, све службе у синаксару, ово двоје измењујем: када је пост не литургисати у све дане; пошто се дан не протеже, будући кратак, не треба јести двапут на дан, јер ће вам се у девети час представити обед, када је пост, како је речено. Пост је знај: када се на јутрењи не поје "Бог Господ" већ када се поје "Алилуја", тада је пост. Тако и ово имајте.

Глава 11:

КАКО ТРЕБА ПРАЗНОВАТИ ГОСПОДЊЕ ПРАЗНИКЕ И ПРЕСВЕТЕ БОГОРОДИЦЕ

Сви божаствени Господњи празници, као и пресвете Владичице Богородице Наставнице наше, нека се празнују изнад других, и то у појању и у сјају и у вашем јелу. А празник Свето Ваведење "у Светињу над светињама", како га називамо, нека се светло празнује од вас, светло и свечано, јер је празник над празницима и славље над слављима. Тога дана нека се увече на трпезу колико је могуће, и на вратима подајте у хлеб и вину колико буде братије.

Нека је доста ово речено о овом, а споменућемо и о другим стварима.

О СЛОБОДИ МАНАСТИРА

Заповедам свима вама од Господа Бога Сведржитеља да овај свети манастир буде слободан од свих ту власти, и од прота и од других манастира, и од особних владика. И да није ни под чијим правима, ни царским, ни црквеним ни другим ничијим, него да је под једином слављеном Богородицом Наставницом, и под молитвом преблаженога и светога оца и онога који игуманује у њему. А чувати и исправљати и управљати и владати још и хрисовуљима блажених царева, којима се слободно и ничијом власти непорабоћено тврђе привезује, да имате непоколебљиву и неизмењену слободу, која неће никако пропасти. Ако ли ко усхте некада, у неко време, да на који начин поработи ово, или учини под неком влашћу, или ко од клирика или од лаика, или сам игуман или ко од братије у њему, потакнут демонским искушењем, да је крив не само божанственом телу и крви Господа и Бога и Спаса нашега Исуса Христа и Богоматери Госпођи нашој Благодетељници, него нека му је и анатема, као што рече божанствени апостол,(54) и клетва на њему 318 светих отаца, и нека је наследник Јуде издајника и учасник са онима који су рекли: "Узми, узми, распни га!"(55) и нека се приброји онима који су викали: "Крв његова на нас и на децу нашу!"(56)

Јер многим знојем и трудом обнови се ово опустело место и сврши се, и би заповеђено од оних који су га поставили, да буде слободно; ако се пак згоди да злом и лукавом вољом падне под власт покварених и лукавих људи, који не гледају ни на што друго него на погубну корист, јадно јадник учиниће! И не само ово, него и крстове блажених царева, које они својом богољубивом вољом, написах у хрисовуље, дајући слободу манастиру. Трипут је он један и трипут проклет, ма ко био, ко погази слободу и ништа не помисли. Ко би тако нешто учинио, како да неће после бити кривац? Нека ово буде на тај начин прописано.

О ПОСТАВЉЕЊУ ИГУМАНА, КАКО ТРЕБА ПОСТАВИТИ ИГУМАНА

А треба у осталом подсетити вашу љубав и о постављењу игумана и иконома, и првог еклесијарха неизмењено и непреступно. Ако хоћете да поставите игумана, јер овај наш свети манастир Госпође Наставнице наше Богородице би одликован од благоверних царева да је у броју игуманских манастира као и други царски игумански манастири. А други се знаменују од цара. А ја смерни разумех штету манастирску у злату и у коњима и у труду, што долази од путовања, и умолих благоверне оне царева да не иду игумани к њима ради назнаменања, већ узех од њих штап, да је у манастиру место назнаменања царског. А кад се престави игуман од вас ка Господу или својом вољом остави игуманство, то нека се бира иконом и еклесијарх, и од братије до 10 или 12 који су најстарији, и нека уђу у цркву и нека промисле себи игумана, који ће им отворити не само телесне очи него и душевне, за кога сва братија зна да је у врлини и у правди и преподобију, који има слободе да каже: "Ходите, децо, и послушајте ме, и страху Господњем научићу вас".(57) "Узмите мој јарам на се и научите се од мене, јер сам кротак и смеран срцем, и наћи ћете покој душама вашим".(58) А нека не буде наговарања ради задовољења телесних похота. И изишавши из цркве овога свима објавите.

А на овај начин треба да постављате игумана: Пошто ви сви уђете у цркву, и узевши овај типик и положивши га на свету трпезу, и прислонивши штап уз свету трпезу, заповеда се да изабрани уђе у олтар, са уобичајеним Трисветим и са тропарима. Тропар: "Помилуј нас, Господе, помилуј" до краја; "Слава: Господе, Господе, погледај с небеса и види" и друго, а нека буде глас шести у октоиху: "Јединочедни и јединосушни Оцу својему" затим "Господе, помилуј" 30 пута, и пошто се поклони три пута до земље пред светом трпезом, и пошто са ње узме типик и штап, и пошто сви кажу: "Достојан!", и достојан нека стане на достојном игуманском месту. И пошто стане, целива га сва братија, и од тада

је ваш игуман Богом постављени и пресвете Госпође и Владичице Богородице Наставнице, који му помажу.

Глава 14: КАКО ТРЕБА ПОСТАВЉАТИ ИКОНОМА

А како ћете опет иконома поставити: Ти, игумане, и сва братија треба да изаберете по вашој врлини подобна и да постављате у икономство; нека се постави на овај начин: после отпуста јутрење и уобичајене молитве, и пошто бива Трисвето од свију, нека чини три метаније пред пресветом Владичицом нашом Госпођом Богородицом Наставницом, и нека побожно и са страхом целива икону. А потом нека се поклони игуману до земље. Затим нека приклања своју откривену главу игуману, а игуман знаменујући га часним крстом, нека овако побожно говори: "Молитвама пресвете Богородице и молитвама светих отаца постављају те за иконома манастиру!" Потом давши целов у Господу, нека стане на место које му припада. Потом га целивају сви. После целова нека се узноси слава Богу и нека дође отпуст после уобичајене јерејске молитве. Пошто овај икономом без падања свршава своју службу ка Богу и вама, покаже вам се искусан и управља вас не по лицу, но све имајући као један уд, пошто има под собом и свога помоћника: подиконома. И тако у Господу неизмењено и непоколебљиво добро пребива, чувајући и управљајући сваку ствар. Ако ли штогод непажњом пропадне, макар и од малих ствари, то ће бити испитивани у дан испита и за малу ствар, коју погубише у својој лености. Јер апостол каже: "Сваки који чини работу са усрдношћу, примиће награду отплате према труду".(59) И опет: "Проклет је човек који чини работу са леношћу!"(60) Ово слушајући треба од зла бежати и више се ка добру подвизавати. Ако га време обличи као неспособна и некорисна, као лена у служби и неплодна, или да даје својим рођацима или од манастира краде, или развраћа братију, ван указаног устава, или одриче мудре заповести игуманове, или приповеда неку манастирску тајну, или руши што у уставу и поставља своју вољу, или јасно показује неке телесне страсти. И ако пребива у некојима од ових ствари и не оставља се њих, него их још више држи, то био игуман, био иконом, ви заједно

савећајте и уједно одлучите оно што је боље, и тада скините онога неподобнога са вашег заступства, а уведите онога кога сте ви изабрали, а овога оставите нека се покори. И ако се догоди да игуман изиђе било својом вољом или ради неких ових ствари, то нека се поштује као први брат после игумана, и нека има стојање и седиште у цркви и за трпезом и на осталим скуповима, а у јелу и пићу и у свему нека живи са онима који су у општежићу. И ако буде нешто радио, дозвољено му је давати некога другога од млађих, да му ради. Нека вам је и ово знано: Ако било игуман, било иконом што стече живећи у манастиру, и рекне: "Ово је моје", заповедам да тако не буде, него сваком довољно требовање да буде од манастира.

Глава 15:

О ПОСТАВЉЕЊУ ЕКЛИСИЈАРХА

За еклисијарха треба да постављате брата, избравши га по речи Давида:

"Благо човеку који се боји Господа, коме су веома омилене заповести његове!"(61)

И нека полажу устав црквени пред пресветом Владичицом нашом Богородицом и кључеве црквене, и да чине Трисвето. И после Трисветога узима наречени еклисијарх устав и кључеве, као од саме пресвете Владичице наше Богородице, и прилази ка игуману, и благосиља га игуман по више писаном благослову као иконома, и њега на исти начин нека произведе, само измењујући на име еклисијархово. Заповедам да он не буде лен на вршење црквене службе, него да врши бодро и сећајући се блаженог пророка који вапије:

"Работајте Господу са страхом и радујте се њему са трепетом!"(62)

Пошто то чува и пошто има и подеклисијарха нижег од себе, и пажљиво, смотрено пази у појању и у читању да се нешто не изостави у вашој лености, а уз то и на паљење свећа и чишћење и паљење кандила, или на спомињање живих и умрлих, који су уписани да се помињу; уз то и на панихиде по преданом чину, као што синаксар заповеда, и о умрлим светим оцима и браћи нашој, када се коме случи или смрт, или да се учини помен раније почившој браћи нашој у записани му дан. Ако се ови речени помени неком од братије догоде у дан недељни или на празник Господњи, то немој остављати због празника, већ пој или пре празника или после празника. Ако ли се овај помен речене братије наше догоди у велики пост, тада само у суботе појемо панихиде за мртве. А онима чије се панихиде догоде у посне дане, треба им пре месопуста отпојати панихиде за покој.

Глава 16:

ПОУКА БРАТИЈИ И ДА ОДАЈУ ЧАСТ ИГУМАНУ

Но молим се, чеда моја у Господу вазљубљена, молим се, штавише и заповедам, и за сведоке речи позивам као чуваре дела, и послушнике да према игуманима ми икономима слободу и поштовање имате. Јер моја реч је опет упућена вама који на себе примате суд, нека одступи од вас завист, да одступи свака сујетна љубав и дар неразуман, а нека се скупе: праведан суд, тачна пажња и мерило правде и тачност истине, и као да надзире својим свевидећим оком сам онај који испитује срца и утробе. (63) Тако нека буде ваш избор и испитивање. Ако ли нешто у вашем људском, не могући расудити сами себи сагрешења у себи, притецимо ка другоме, који нам може расудити зле обичаје, који нам доносе пропаст души, а оправдање тога ако је праведно тражиће од вас праведни и ненаговорљиви Судија, и не знам кога бисте узевши за браниоца могли утећи осуди. А ви, тешко мени, оним погубним избором рђавог изабрасте, и наносите толику штету не само њему него и сами себи, а са вама и свима осталима, навукавши пропаст и њему самом, и вама самима и другима.

Не устремите се зато у борбе, радећи по својој вољи, него у заједничком мишљењу и умовању изаберите изабранога. Свакако и када је игуман жив, треба бирати изабранога од братије. А ако се стечете у једну сагласност и вољу, нека вам се не противи игуман, а гредући за вама, још ћу чувати вашу сагласну вољу и једну одлуку. Ако нећете да послушате моје добре поуке на вашу корист, изаберите себи другога вођу, који ће ићи по вашој вољи и вама се покоравати, а не ви њему. А тим и таквим противусловницима заповеда моја смерност да не буду противни због разне гордости, јер каже: "Тешко онима који се одричу и који нису смерни, јер ће их Господ својим гневом смирити". Да, ради овога изволите и сами у себи расуђивати смирујући се, не дајући противљења.

Глава 17:

О ПОУЦИ ИГУМАНА БРАТИЈИ И О ИСПОВЕДАЊУ

А саветујем свима, браћо, када вам се постави игуман, пожурите се да све покрете ваших душа њему кажете и да исповедите ваше за душу штетне помисли, да би отуда одмах вашу љубав и расположење у себи утиснуо; а не говоримо мисли исповеђене старешинама, но оне које вам досађују свакога дана и час; јер није могуће никако да ви као људи никада не помишљате нешто зло и не дајте добро одлагањем, што не треба да буде, него са сваком вољом, и са журбом на то трчите, да бисмо сви били једно, исто мудрујући, исто помишљајући, пасени и вођени од једног истог пастира и као нека златна верига везани једни за друге, држите се један за другога и саудите се(64) у једно тело, под једном главом, по божанственом Павлу, неимарством Духа(65). А ако ко буде несавитљив и непомирљив и непопустљив, своју чинећу вољу, не чинећи исповедања игуману или општем оцу као што више писасмо, него он себи одређује другога духовног оца, а не овога, и стара се да њему излаже мисли, нека буде негде изван и далеко од нашега стада одмах одагнан, без милости и помиловања (о, Божје свевидеће очи!), зло и веома напасно је помислио. Нека се изгони из манастира и нека се одлучи, туђ нека буде од нашег дела, као кривац отргнућа и цепања, и сваког дугог нереда и смутње и штете. Таквом је сличан овај.

О ЗАПОВЕСТИ БРАТИЈИ, ПОУКА

А ово да вам опет заповедим: Будите ми са сваком чашћу и љубављу, сваким страхопоштовањем, сваком непоколебљивом покорношћу, сваком послушношћу игуману вашем, као што рече неки од светих отаца; каже: "Ако ће они који се за вас брину одговарати за вас, како да се у свему њима не покоравамо и као остали удови тела глави не будемо послушни и услужни?" И божанствени и велики апостол Павле овако каже у својој посланици Јеврејима: "Повинујте се игуманима вашим и покоравајте се, јер они се као одговорни старају за душе ваше"(66). Но и један према другоме јединство и љубав, мир чувајући, будите ми, распаљујући једни друге из срдачне мисли, једни друге утврђујући, упућујући, тешећи, подижући, поучавајући једни друге на подстицање љубави и добрих дела, и просто рећи на све што је добро, што је спасоносно, што је врлина, што је похвално(67), старајући се да извршите колико је могуће. Јер Господ наш Исус Христос рече: "Овако вам заповедам да љубите један другога, као што ја вас заволах"(68); и опет: "По томе ће сви познати да сте моји ученици, ако љубите један другога"(69). Видите чији ћемо ученици бити чувајући ово, видите коју ћемо славу и весеље постићи поучавани од човекољупца Владике! Зато са свим старањем и са свом снагом и са свом ревношћу на заповести његове пазимо!

ПОУКА ИГУМАНУ И ОЦУ ДУХОВНОМ

И ти, оче духовни овога освештенога стада и наставниче, буди смиран братији, милостив, показујући им сву очинску добру вољу. Да, молим те: за све се брине, све чувај и све трпи, помажи, поучавајући, опомињући, учећи и тешећи, болне исцељујући, немоћне утврђујући, малодушне бодрећи, оне који греше враћајући, седамдесет и седам пута праштајући по речи Господњој(70). Јер подобно је да нам онај који се уподобио Господу снисходљиво суди, а ако то занемарује или крајњу истерује правду биће осуђен због своје мржње, као немилостив. Да друго оставим, св. Василије рече: "А и сам игуман, бринући се као отац за рођену децу, надгледаће по могућству свачију потребу и предузеће по могућству потребно исцељење и бригу, и уистину болестан уд, било телесно било душевно, разматраће са љубављу и очинском добронамерношћу". а да ви оваки свакако будете, неће бити да неко недостојно ускачући игуманује или икономује, позивајући се на старост, или дело, или племенит род, или углед, или приношењем некога имања или новца, већ да буде пре тога поштован од оних који су од вас свију одрешени у савећање и расуђивање о игуману, и нека се изабере за игумана само од њих, па макар се он тек постригао, макар био и неписмен и од оних који су ван цркве приведен. Никакве штете отуда неће бити манастиру, "јер Бог може и од камења подићи децу Аврааму"(71), и слепима дати премудрост, и реч дати неречитима, који ће му бити угоднији од оних који се хвале својом снагом и мудрошћу и богатством и пореклом. И за ово је сведок ваистину божанствени и велики апостол, свети Павле, који овако веома вапије: "што је лудо за свет и немоћно и изгнано, то изабра Бог да премудре и силне и високе посрами, и оно што се не сматра ни за што, да уништи оно што важи за нешто"(72). Ово је о постављењу игумана и иконома. Додајући нешто мало реченоме, веома потребно и прикладно.

Глава 20:

О ТОМЕ ДА НЕ СУДЕ БРАТИЈА ИГУМАНЕ У ДАВАЊУ МОНАСТИРСКИМ ГОСТИМА

Да не суде братија игумане, нити да траже рачун о томе што се уноси или издаје ради манастирске потребе. Јер ово је недостојно и штетно, и рађа не мало неповерење, цепање и неред, а чини и друге саблазни. А ти опет игумане, рођацима и својим пријатељима који не буду манастиру од потребе, немој раздавати нити пак сабирати и узимати себи говорећи: "Ако не будем опет игуман, да имам ово!" Они који овако чине, нека буду без причешћа светих тајни у Светом Духу. А ако се и братија не повинују у испитивању онога што су учинили, њих смо осудили, или опет ако братија раде без његове воље, то и на њих уз предњу заповест и ово прилажемо. Судији који се не да преварити, изобличитељу савести, ваистину неће побећи. Зато и треба да пазе да не упадну у руке Бога живог"(73) Јер, неће побећи божанственом страшном суду за неоправдано и непотребно издавање ствари и новца; пишући им ово, подсећамо их. А ако се толико самоуверени и бесрамни покажу, да се не боје ни Божјега суда, већ недолично растачу што је манастирско, нека буду без причешћа док се овога не окану.

Глава 21:

УКАЗ О ЗАВЕСАМА, ИКОНАМА И КЊИГАМА ЦРКВЕНИМ

Хоћемо да се не узимају од нас стечени свештени сасуди, иконе и завесе и књиге, нити остале све црквене течевине, и не само да се не узимају него нека се одатле ни не покрећу, и никада ни од кога не узимају. А ко нешто од овога отимајући узима ради неког изговора, нека падне у грех црквене крађе и због овога нека буде осуђен законском казном. Из другог оправданог разлога узимати ове или премештати, ни ми, нити други неко добро мудрујући не може наредити, осим у време невоље од пожара манастира, када се догоди да се запали или падне од земљотреса, или што друго што ће бити манастиру од помоћи, а друге никакве помоћи нема, тада нека се ови покрећу, али да то не чини сам игуман тајно, него по договору и одлуци све старије братије.

Глава 22:

О УПИСИВАЊУ СВЕГА ШТО ТРЕБА ДА СЕ УПИСУЈЕ

Заповедам вам још и то, да се све записује од манастирских права, приходи оних који служе подробно да се преписују, издаци - када и камо, а приходи - када и откуда. Ова је заповест свима: дохијару, иконому и париконому или спољашњем иконому, или онима који држе било коју другу работу. Овоме вас учим да сви записујете ово, да будете беспрекорни и без приговора.

Глава 23:

О ОНИМА КОЈИ ГОВОРЕ СУЈЕТНО И ПРАЗНО

У осталом и о другим стварима треба да се говори и каже и о њима довољно. Ако се који од вас у неком ручном раду или у другој служби састају и творе празне разговоре, па навикнути на ове састанке падају и у срамне разговоре, јер они који много говоре неће побећи од греха(74), нека се не клоне да се науче од бољега, а овоме заповедам да то чини из љубави, и да наговара да се оставе штетнога за душу. А треба говорити из божанских списа, јер је то корисно за душу, или ћутати. "Заустављајући усне, разуман си и мудар", каже писац Прича(75). А и када сте на путу, па од тога болујете, лечите се на исти начин. Треба веома пазити да се сачува ум, знајући да је противноме лако наићи на њих и довести до пада, што нека не буде, што је исто као и када се овца удаљи од оgrade, стада и пастира. Уз то не треба упасти у међусобна злостављања или у гнев; јер онај који ово чини нека се одлучи, ако се не каје и не моли опроштај скрушеним срцем. Волимо да ви свагда имате мир и љубав један према другоме, и место гнева научите се: "Благослови и прости, брате!" А они који чине сујетне састанке и долазе без разлога један другоме, и без икаквог потребног узрока и игуманова знања, нека буду поучени; па ако од зла не одступају, нека буду кажњени.

Глава 24:

ДА НИКО НЕМА У ЋЕЛИЈИ ЈЕЛА НИ ПИЋА, НИ ВОЋА И НИЈЕДНОГ НОВЧИЋА

И који стиче неко имање преко манастирске заповести, макар и један новчић или воћку, без знања игуманова, нека падне под епитимију. Слично овом, који тајно једе и пије, ако се не покаје, и који прима гласове од пријатеља и рођака, и отписује им. А онај који нешто краде од манастира и не исправља се, нека се одагна одатле.

Нека се дода и ово реченом.

Глава 25:

О ТОМ ДА НЕ ВОЛИМО ДА КОД ВАС БУДЕ ВЕЛИКИ БРОЈ, ВЕЋ АКО И МАЛО, НЕКА БУДУ СА ЉУБАВЉУ

Велики број међу вама не волимо да буде; толико да вас буде колико је довољно да имате хране, и који побожност, љубав и јединство претпостављате свему другоме, који се својим игуманима у сваком стрпљењу и смерности срца повинују, и који се журе да богољубно испуне све што су они заповедили; а они други да се одашиљу, па макар требало да вас и мало остане. Боље је један који чини вољу Господњу, него множина безаконика.

Глава 26:

О ТОМЕ ДА БРАТИЈА НЕМАЈУ РАБОТНИКА

Не приличи вам да имате служитеље. Треба да буду по двојица заједно у ћелији, и сасвим доста! Треба да буду једно и исто, дишући законом љубави духовне, исто мислећи и као једнодушна браћа ваистину сакупивши се, вукући свесрдно исти јарам Господњи, и један другом у миру и у потребној послушности и поштовању покуравајући се, да се и међу вама испуни реч Давидова:

"Колико је добро и колико красно када братија живе заједно!"(76)

А треба и ово расудити: нека се повинује новодошавши ономе који је пре дошао, неписмени писменома, неуки образованоме и млађи старијем. Ако ли игуман одреди да ко буде и сам у ћелији, он нека зна живот њихов.

Глава 27:

КАКО ТРЕБА ДАВАТИ ОДЕЋУ И ОБУЋУ

Треба даље указати о одећи братији. Заповедио бих да им се дају расе шивене, али видех да завишћу ђаволском међу њима настадоше многа роптања, говорећи један другоме: "Теби је боље дано, а мени горе". Ради тога заповедамо: када дође новак, нека му се даје раса и кошуља, а на годину да се даде свој братији по перпера, да себи купују одећу; а у погледу обуће, то остављам на игуману и на иконому, у калигама или у другој обући, да којега виде да нема обуће, да му даду, а нарочито црквеници да имају неоскудно калиге, а у ноћ ноћно рухо, како буде могуће манастиру. И ово, и још по литра уља да им се даје на годину ради осветљења ћелије. И вуне да се свакоме даде по руно на годину, макар и купивши. А који су црквеници изабрани од игумана, који имају да држе и ћелијски устав, то нека им се дају по три литре уља на годину, али треба да су по двојица у ћелији и свична да једним кандилом обављају своју службу, да им светлост дотече за годину.

Глава 28:

О ОНИМА КОЈИ НЕ УСТАЈУ У ЦРКВУ, КАКО ИХ ТРЕБА КАЗНИТИ

Заповедамо овима да увек неслабљено буду на свакој црквеној служби, молећи се за себе и за свет и за братију која служи.

Ако ли се ко улени и не устане на јутрењу или на другу службу црквену, осим због неког оправданог разлога или болести, нека чини метаније пред игуманом и свом братијом, тридесет метања посред трпезарије; ако ли се не покаје и опет по други пут не устане, нека учини 60 поклона; ако ли и тако, не покуравајући се, остане и опет павши у очајање и по трећи пут не дође у цркву, нека учини 100 поклона. Ако ли се још не покурава и чини саблазан другој братији, нека се изгна од игумана и све братије. А ову заповест дајем не само црквеницима, него свој братији који су у манастиру, осим оних који изван манастира леже. А у читању и у канархању коме учини еклесијарх метаније, осим телесне немоћи, или на појање или на почињање, нека се не одриче. А на трпези заповедам да држите чтенија недељама. А ово све на игумана полажем: да ако ко не послуша еклесијарха, нека их поучава игуман.

Глава 29:

О ТОМЕ ДА НЕКО НЕ КУВА ЗАСЕБНО НИТИ ЈЕДЕ У ЋЕЛИЈИ

После овога и ово вам пред Богом и самом Владичицом нашом пресветом Богородицом Наставницом заповедам вама:

Нека буде свима вама исто јело и пиће, а заповедамо вам да не кувати посебно, ни теби самом игуману, ни иконому, ни еклесијарху, нити коме другоме од братије, која пребива у нашем стаду. Ако ли дође гост манастиру, то треба игуман, ако ли нема игумана, онда иконом или ко год било од првих, да спреми госту како треба, јер ради тога јединога нека бивају различна јела игуману. Овако како је речено треба давати и онима који су упали у болест и ради тога требају бољег јела и пића, на састав немоћна њихова тела. Ово ми, уосталом, изгледа разумно да и братија држе без саблазни.

Глава 30:

О ОНИМА КОЈИ СЛУЖЕ МАНАСТИРСКЕ СЛУЖБЕ, КАКО ИХ ТРЕБА ПОСТАВЉАТИ

Хиротоније служителъв треба да бивају после икономова произвођења, и постављати кључаре, узимајући кључеве и полагати пред Пресветом Богородицом или пред Христом. И пошто се каже Трисвето, онај који се производи нека долично и смерно учини три метаније пред светом Богородицом, и нека узме кључеве својим рукама, затим приклони свој врат игуману и од њега прими речени благослов. А који немају кључеве, целивају свету икону; игуманов печат довољан им је за произвођење.

Глава 31:

О ТОМЕ ДА ИГУМАН ТРЕБА ДА ПОУЧАВА БРАТИЈУ ДА НЕ ЧИНЕ МЕТЕЖ УСТАВШИ ОД ТРПЕЗЕ, НЕГО ДА ПОБОЖНО ИДУ У СВОЈЕ ЋЕЛИЈЕ

Такође нека надгледа игуман на појању у цркви, улажење у трпезарију, нека чува братију и на сваком месту, да и оне који заједно седе без разлога и воде празне разговоре или не раде братски поучава и исправља, наговоривши да иду у своје ћелије, и да чине молитву и ручни рад. А и трпезар треба да пази да у својој лености не постави на трпези нешто неисправно од хране на роптање браће, или да има неопране судове, или нешто труло, или да не дели свима једнако јело; ако се то догоди, нека му игуман изрекне епитимију.

Глава 32:

О ОНИМА КОЈИ РАБОТАЈУ МАНАСТИРУ

Постављени на коју службу, рецимо иконом, еклисијарх, параиконом и многи други који држе манастирске работе и врше их пажљиво, добро и часно, праведно је не смењивати их од својих послова. А оне од њих који се лене и никако се не брину, и који су непоштени међу њима, треба их смењивати и постављати друге. А ако неки од њих краде нешто, макар и мало, биће крив Господу нашем Исусу Христу и пречистој његовој Матери општој Наставници, од које су и примили кључеве, обећавајући да ће јој поштено и свесрдно служити.

Глава 33:

О КЉУЧАРИМА И ХЛЕБАРИМА И РИБАРИМА И О СТРАТОРУ И О ИКОНОМИМА МЕТОХИЈСКИМ

А молим кључаре и хлебаре и рибаре, и који се брину за мазге, и који су у метосима икономи манастирских имања, а шаљу се ван манастира или другде одлазе по заповести игумановој, и просто све који служе, да вршите свесрдно своје службе, као они који се отуда надају не малој користи. Неписменима биће свакако довољно као одбрана и пред Богом и пред нама: пажња и брига око службе; а оне који су писмени, па због службе не могу да врше своје молитвено служење нити да буду са братијом на богослужбеним скуповима, поучавамо да не буду малодушни и очајни од помисли да су изгубили корист, него нека су пре добродушни и радосни што их је Господ окрепио да послуже својој браћи, по подобију онога који рече: "Не дођох да ми служе, него да служим и положим душу моју ради избављења многих"(77). Видите, браћо моја, какво дело ви вршите, видите коме сте се уподобили. Видите да са љубављу прилазите глави свакога добра. Па што онда тужите и што сте утучени изоставши од богослужења? Зар не разумете да душу своју полагете за многе, као мој Владика Христос, да дате мир браћи вашој? Треба, дакле, да се радујете и да играте, јер бисте једва могли постићи више бавећи се молитвом, што делом свагда творите; блажени да сте због жалости и као ревнитељи у томе! Јер, добра је молитва, и веома добра; она чини да беседимо са Богом и узноси нас са земље на небо. Али боља је и још виша - љубав; јер молитва је део врлине, и од свега савршенога у телу најсавршеније, као неки одсечак и уд, а љубав је глава и савршенство; она показује са њом спрегнуту смерност, која чини узвишеним, и милостињу и човекољубље, а ради њих чак Бог постаде човек и зове се Бог, и ради тога се човек указује Бог, небеском Оцу сличан. Због чега, дакле, оставивши ризницу свих ових добара и главу, трчите ка нижем и ка једној тековини? Треба они који су тако приспели ка глави, да се држе ње тврдо и све да чине да од ње не отпадне.

Бојимо се, кажу, због изостанка од правила; али, не бојте се, јер чиста исповест надопуниће вам овај недостатак и испуниће праведно молитву, само нека нема лености ни недостатка - тога се бојте, на то пазите! Ако ли тога нема, радујте се држећи се свесрдно службе. Који овако служе, довољно научени, сви у служењу биће као они који добро чине.

А ја ћу у слову изложити што ми је мало претекло.

Глава 34:

О ШИЉАЊУ НА ПРЕГЛЕДАЊЕ ИМАЊА

Пошто у нашој немоћи ходећи стекосмо и нешто мало имања, игуман и иконом треба да се брину и за њих, и да пазе колико је могуће, какви су они који се шаљу да се брину о њима, наиме побожни, него мудри и старци, ако је могуће, због стрелчевих нападаја(78).

Глава 35:

КАКО ТРЕБА ПОЈАТИ ПАНИХИДЕ КТИТОРИМА

Довољно је, дакле, заповести о манастирским потребама, довољно и прикладно.

А о умрлим оцима нашим и братији примићемо овако. Светло и са свеноћним бденијем треба да славите успомену трисветога и увек спомињаног оца нашега и ктитора кир Симеона монаха, која је месеца фебруара у 13. дан, који треба да празнујете светло и са појањем и свећама, и у вашем јелу и пићу. Уз то подајте хлеб и вино на врата, ко се намери у тај дан. И ово треба да знате, јер много пута догађа се ова успомена у време великог поста: ви појте пре поста, а увече на панихиди дати свој братији по свећу да поју држећи је над гробом.

О панихиди Настасијиној. На исти начин треба да појете и да дан успомене блаженопочивше Анастасије монахиње, некада бивше супруге његове, месеца јуна 21.

Глава 36:

О ПАНИХИДАМА СВЕТИХ ОТАЦА И БРАТИЈЕ НАШЕ ПОЧИВШИХ У МЕСТУ ОВОМ, И КОЈИ ЋЕ ТЕК ПОЧИНУТИ, КАКО ТРЕБА ПОЈАТИ ПАНИХИДЕ И ДРЖАТИ ПОМЕНЕ

И који после мене што достојно учинише и узаконише да се од нас помињу, нека бивају њихови годишњи помени, а такође и братије чија су имена написана у поменицима или ће се написати. А не само њима него и онима који су се тек преставили, свагда на сваком богослужењу јутрење и литургије и вечерње нека бива помен у молбама јектенијв, то јест да се помиње до 40 дана му, у којима сваки дан и просфора нека се пренеси за њега, са овима. А помене свакога од умрлих нека уписује еклесијарх, да их ви имате незаборавно и да се врше неизоставно. Али о овом треба и смотреније казати, јер се догађа, пошто се умножила умрла братија, много пута, да се у једној седмици стекну три или четири успомене или више, и биће свакако нужно да они који желе да чине свакоме од њих помен на панихидама, да изостављају одређене заповести у погледу панихида, које су вам обавезне у све дане, и да појете панихиду недавно умрломе. Да то не буде, заповедамо: ако би неки од братије хтели да иду и да поју за умрле, нека то чине, а други нека поју у параклитику прописану панихиду. Нека то буде и нека се врши, и угодно је нама, а чини нам се и Богу. Ако ли због зиме, по греху или немоћи, да не кажем и лености, нећете ово, гледајте да колико год сазнате успомена које су се стекле у једној истој седмици, све заједно једном панихидом да свршите за све, ако се не догоди помен неком игуману вашем. Њему припада засебан помен, јер сви треба тада да појете. И тако ћете свршавати братији вашој дужан помен и нећете отпадати од вашег канона, дајући га овако и у панихидама, и на литургијама за њих. И то је добро да свима заједно бивају помени, и да се за свакога приносе просфоре. Јер када је одређен законити јереј над гробовима, нека чини како му је угодно, јер му је то могуће. А на вратима оно што треба да се даје за неке, наиме што је неко принео или принесе достојно за

нечији помен, као што је уговорио у манастиру, пошто је оставио или оставља за њихов спомен, заповедамо да се неизоставно даје. Диптихе пак заповедамо у Господу јерејима самим или ђаконима, да на свакој литургији спомињу у диптисима записане, да сами не носите њихов грех зато што их не помињете и изостављате.

Глава 37:

О ОНИМА КОЈИ СЕ ПОСТРИЗАВАЈУ

Треба рећи и о онима који се постризавају. Ако би то били неки славни или раније нама познати, и који поближе знају наш живот, нека се постризавају и у граници одређеног времена, уз вашу молитву нека се и он прими. Ако су обични и непознати људи, по истеку 7 дана од доласка овде нека се облаче у плашт и у монашки шлем, нека му се заповеде службе према његовим могућностима и нека се посматрају, да ли их са трпљењем и смиреношћу врше. Ако су такви, нека остану 6 месеци, тада нека се придруже браћи и нека се постризавају, и нека приме заруку божанственог и анђелског лика. Ако се случајно покажу несавитљиви, ропћући и мрзовољни према заповестима, игуман не треба да их прима. Уз ово се треба бринути и за монахе који долазе са стране; њих треба примати са испитивањем, а не треба их присиљавати да се нечег одричу или да нешто донесу. Јер не треба благодат Божју препродавати на дуг или продавати на добит, да не дође отуда каква срамота или укор на нас који смо се бадава постригли. И нека се не унесе ова зла и проклета реч: "моје" и "твоје", "веће" или "мање", мислити да је бољи онај који је донео од онога који није донео; то никада да не буде међу вама, никада! Ако би нам пострижник нешто донео, треба примити, јер ово је вољно и неприсилно, и вољно дело богољубља и милостиње. Чин имајте и добротинства, и од Бога биће награда, на очишћење његових прегрешења, а уз то, уистину да кажемо, поклон приноси Богу и пречистој његовој Матери и Наставници. Јер друго је одрицање и приношење, а друго дар или давање милостиње или поклон. Јер дар отуда има као одговор наду и унапред полаже као неку куповину потребних за неке речене сагласности и светске куповине. А што је мираз у небеским надама и давањима садржан, онај који даје нека не мисли да има неку предност због тога над осталом братијом, већ има да буде раван са свима, по важећем закону манастира. Ако ли када искушан онај који је дао, што је веома несаветно, хоће да

оде из манастира, и хтео би и даровано да однесе, не треба му то дати, ма шта то било. Јер што је једном даровано Богу не узима се; који узима - свештенокрадац је, а који чини крађу свештеног, следује му епитимија. Сви знају, ако и не кажемо. Ово је сад овако и овако држите.

Глава 38:

О ДАВАЊУ БРАТИЈИ НА ВРАТИМА

А оно што ће бити речено и што ви треба веома да чувате, не малу корист и спасење вама умножава. А шта је то? Давање на вратима и давање одмора и надгледање страних и немоћних, због којих сазидасмо и гостиницу, испросивши место од некога христољубивога, у којој ћемо и дати одмора страном браћи и немоћницима дати да леже, колико моћ допушта да се удостоје бриге. Наге и босе треба одевати и обувати старим вашим одећама и обућом, што нећете давати ви сами, јер то не дозвољавамо, већ игуман. А гладне треба хранити и души давати, као што рекосмо, већ узаконеним хлебом и вином и сочивом неким, од претекле ваше хране. А ово треба да буде од ваше уздржљивости, а ако није могуће, а оно нека бар буде од сувишка; јер и Богу је мило ако је могуће.

А и умрле треба сахрањивати. Гробље за странце је ради њих подигнуто, да не би добијајући од вас мање, боље и потребније незбринуто имајући заборавили. А не треба сахрањивати просто и као случајно, него прво ви отпојавши погребне песме и друго достојно збринувши, и сасвим без изузетка, све најусрдније треба указивати чистоту према страном нашој браћи, да и ми чисту и богату милост за њих од Бога примимо.

Јер нећемо никога са врата наших празна да отпуштамо.

Глава 39:

О ПОУЦИ ИГУМАНУ И ИКОНОМУ И СВОЈ БРАТИЈИ, ДА НЕРАЗРУШНО ЧУВАЈУ СВЕ ШТО ЈЕ ЗАПОВЕЂЕНО У ОВОМ ТИПИКУ

И молим Господа ради све вас, браћо и чеда моја у Господу љубљена, да неразрушиво и непромењено у свему чувате што сам вам заповедио ја ваш смерни отац, вољу моју и примљено и савет и заповест вама на корист и спасење душевно и учвршћење и умирење свију, па да кажем и мојега оца пред Господом похвалу и украс. Ради тога ово и сваки повод за саблазан по нашем знању је у овом типикy, и заповедисмо јасно и непокривено постарасмо се изволети, да не би после нашег одласка, нашавши место (за што се молим, Владичице моја и Госпођо преславна Наставнице), непријатељ душа наших сотона поколебао вас од првог помисла, и своју праћку поставио и разбио оно што је многим знојем и са многим трудом на спасење душе од Бога добро утврђено, и све што се види красотом основано; где и после толиког нашег утврђења и колико је могуће тачности, знам да неће оскудевати зло, нити узрок зла, и развраћење од зле и безбожне звери, и криви узроци и нападаји. Но ви сви, просвећени Божијом благодаћу, знате његове замке и како треба да се од њих уклањате, а то знате из божанствених списа и непрестаног читања поука, и од самога искушавања, и од онога чему се сами у искушењу научисте. Станице против зла чврсто, имајући велику и неразориву помоћ Божју, топлим молитвама пренепорочне и пресвете Владичице наше Госпође Богородице, и светог и славнога мученика Полиевкта, и молитвама блаженога оца нашега Симеона. А приложићу, грешни, и своју молитву, да вас братски учи и да додајете што треба, који не зна од онога који то добро разуме, и нека се васпитава невоспитани и неразумни од разумног. И тако у Светом Духу и у љубави један од другогa утврђивани и сврставани као у убојни ред, добро и духовно и спасоносно. Добро знам и уздам се у Христа истинитогa Бога нашега и у његову пресвету Матер Богородицу, заступницу нашу и поборницу, да ћете се увек

сачувати неповређени. И тако нашавши вас непријатељ наоружане и укрепљене посрамиће се, и узалуд и напразно зијајући постидеће се, и ништа не постигнувши биће далеко од вас одагнан, а ви се спасавајте и величајте се и мирни будите, и сви ће вам завидети због ваших добрих дела, и у часном животу да будете у све дане живота вашегa.

Сетивши се још нечега, прекинућу реч.

О БОЛНИЦИ И О БОЛНИЧАРИМА

Рекох напред нешто мало о болесној браћи нашој. Све је остављено игумановој вољи што се тиче бриге о њима. Јер треба и о њима више казати. Заповедамо да се за болне изабере ћелија која има облик болнице, и да се поставе постеље болнима за лежање и одмор, и да им се ће болничар да их двори у свему. Ако ли мојим гресима многи падну у болест, нека им се даду и два болничара, велика арула, то јест огњиште од меди сковано и преносиво, на коме ће се топити укроп за болне и друго што им је на утеху, по могућству, за јело и пиће и друге потребе. А игуман свагда, не ретко, нека долази у болницу и нека од свег срца посећује братију и нека доноси свакоме потребно. А братија наша болесна, нека се, уздајући се у ово, не распусте тражећи нешто сувишно и што никада нису ни чули, ни видели ни окусили, већ нека се уздрже и буду скромни, задовољни само са оним чему је време и што је могуће манастиру донети, то да им се донесе. Ако им и служите заповести ради коју смо заповедили, ипак не дозвољавамо да извољевају. Мислимо да живе смерно, као што приличи монасима, да и они приме награду за трпљење, а то је уздржавање од похота и туга од болова, да им заступник буде од Бога ради насладе. Нека вам буде!

ДРУГА ПОУКА ИГУМАНУ И БРАТИЈИ

То је, дакле, колико нам је по вољи и доброугодно Богу и Наставници, и вама од потребе и на не малу корист, што ћете сада чувати неразрушено и непромењено на свагда. А то је: неизоставно вршити предану вам службу на свима скуповима, чувати веру и част која припада игуманима вашим, међусобно се љубити и старати се да сваки свакога надвисује у смерноумљу, саосећајући невољу један другог као удови једнога тела и попуњавати недостатке један другог. Не устремљивати се у завист ни на недоличну љубав или незаконито скупљање и расцепе, чувати се првих места и светских почести. А само на једно пазити: по врлини живети и ништа друго; ако је могуће - дисати спасоносном речју, и свим што је на сазидање душе и на корист. Уз ово изгонити од вас извор свих зала, то јест љубав према новцу, а користити се оним што је манастирско, или којим другим начином, и остављати оставе и ризнице творити макар и до малог, што није заповедио игуман, нити је дозволио предани вам номоканон. Не само ово него или небригом или којим другим нехатом пуштати да нешто манастирско пропадне. Јер ово је равно првом и проузрокује исту кривицу пред Богом. Слободан говор сеците колико је могуће. И сажето да кажем: треба одгонити све што не води ка спасењу.

Немојте, о чеда и браћо, никада да поштујемо оно што шкоди, а да обилазимо оно што спасава, јер ништа није од преданог нама немоћно или да не може да исправља. Па ако би нешто од овога неким изгледало таково да је најслабије, ипак боримо се, претрпимо, поднесимо храбро, присилимо мало себе. Јер свет не остависмо ради одмора и раскоши, него ради старања и борбе по могућству, ради примања обећаних добара. "Присилимо, дакле, себе", као што је речено, "присилимо, јер у царство небеско продире се на силу, и они који се отимају о њега успевају да га уграбе"(79). Јер нико ленив није никада постигао победу, нити је ко код спавајући и сањајући победио свога ратног

непријатеља; оних су победни венци који добро трче, који се труде, који се боре, који издрже трудове од борби. Кроз многе невоље, каже Господ, ваља вам ући у царство небеско (80). Зато молим све вас, владајте се као што доликује позиву вашем(81), поставите телеса ваша света Господу, љубите се међусобно, добро трчите пред лежећу вам трку, што је добро, што Бог воли, то помишљајте. Што сте чули и научили, не одступајте то да чините (82). Браћо, време је прекраћено (82а), сећајте се душа ваших и не заборављајте наше смерности у молитвама вашим!

Глава 42:

О ЋЕЛИЈИ КАРЕЈСКОЈ СВЕТОГА ОЦА САВЕ

А хоћу вашој љубави и ово да изречем, па штавише и заповест да додам.

Ја многогрешни и увек тром на подвизавања духовна бих у манастиру нашем свете Владичице и Богородице Наставнице наше, и да ли послужих, или потрудих се, или не мале туге примих, говорим по апостолу Павлу: "да ли у телу или осим тела - не знам Бог зна";(83) тако и ја о себи говорим: ако што и примих од тога реченога - не знам, Бог зна! Јер остадох у манастиру докле не сабрах ваше у Господу љубљено стадо, пошто је мојој немоћи не мало помогла Владичица наша и Госпођа Богородица и Наставница. "Мир вам" говорећи, као и Христос својим ученицима.(84) И помислих: када са вама у манастиру пребивах хотећи вас сабрати или послужити вам, и из љубави према вама заборављах своја премнога прегрешења што их учиних према Богу, и поразмислих у себи да већ треба да размислим и о својим сагрешењима. И изишавши начиних себи стан, који ће бити двојици или тројици, и црквицу подигох посвећену светом и преподобном пустиножителу оцу Сави, чије име и ја недостојни имам. И начиних овај уставац, како треба да се владају они који хоће да живе у овој ћелијици. Те ову заповест дајем игуману и вама, да не постави онога који служи ради телеснога одмора или опет неписменога, или онога који тргује у њој, него да се изабера онај који хоће и жели да иде тесним путем и да уђе кроз уска врата.(85) Онога који испуњава овај устав, који написах, овде у овој ћелији, ако видите да није достојан кога оставих живећи у овој ћелијици ученика свога, послати треба на ово место онога кога видите да жели и љуби горњи спис, био он стар или млад; такав ће се наћи међу вама. И ово заповедам после мога одласка Господу, да не дате у оно место ништа, нити пак дозвољавам да узмете од њега нешто. Ако ли прекршите ову заповест, увредићете место оно, и нека вам је супарник на страшном суду преподобни Сава и ја смерни!

Глава 43:

О ЧИТАЊУ ОВОГА ТИПИКА СВАКОГА МЕСЕЦА И ИЗВРШАВАТИ ГА, И ПРОЧИТАТИ ГА НА ДАН УСПОМЕНЕ КТИТОРА

Заповедам вам да овај типик читате у почетку сваког месеца, за време вашег јела, ради сећања заповеђенога вам и на корист душа ваших. Тако будите! А ви у вашем спасењу усавршени, као они који сте добро сачували оно што сте примили од ваших отаца, и дајући мени награду за ово духовно поучавање и настављање у Господу. А Бог мира који нас је позвао у вечну његову славу због његове многе и неисказане Доброте, нека вас усаврши и утврди у његовој светој вољи, због јединца Сина свога Господа и Бога и Спаса нашега Исуса Христа и пресветога и животворнога Духа, коме припада свака слава, част и клањање и велељепије, и сада и увек, и на векове векова. Амин!

Библијски цитати

Лк. 1, 1-3.
Јн. 7, 37.
Откр. 21, 6.
Мт. 10, 37; 19, 27; Мк. 10, 29.
Мт. 10, 38 и тропар преподобнима.
Мт. 11, 28-29.
Мт. 5. 5. 6. 4.
1 Јн. 2, 15. 17.
Мт. 13, 45.
Мт. 25, 1.
Лк. 13, 27; Мт. 13, 23.
Мт. 25, 34. 23.
2 Кор. 11, 7.
Лк. 6, 21.
Јак. 1, 2-4.
Јак. 1, 12.
Мт. 10, 22.
Јак. 1, 16.
Јак. 2, 19.
Јак. 1, 27.
Јак. 2, 20-24.
1 Јн. 1, 3-7.
1 Јн. 3, 16.
1 Јн. 3, 22-24.
1 Јн. 4, 18-21; 5, 1-4.
1 Кор. 14, 20.
1 Јн. 5, 20 према Јн. 17, 3; потом Јн. 14, 13-14; 16, 23.
1 Кор. 2, 9.
1 Петр. 1, 12.
2 Кор. 3, 11.
Јак. 2, 19.
Јак. 1, 21-25.
Пр. 4, 27.
Мт. 7, 13.а) Гал. 6, 2.

1 Кор. 1, 10.
Мт. 13, 46.
2 Кор. 13, 13.
Мт. 19, 29; 10, 38.
Мс. 133, 2.
Пс. 140, 2.
1 Тим. 2, 8.
Јн. 6, 56.
Јн. 6, 53.
1 Кор. 6, 17.
Пс. 72, 27.
1 Кор. 11, 27.
Пс. 5, 6.
Мт. 11, 29.
Лк. 16, 25.
Јак. 4, 6.
Пс. 51, 3.
Јн. 3, 20.
Еф. 5, 13.
1 Кор. 12, 3; 16, 22; Гал. 1, 8.
Јн. 19, 15.
Мт. 27, 25.
Пс. 33, 12.
Мт. 11, 29.
Еф. 6, 8.
Јер. 48, 10.
Пс. 112, 1.
Пс. 2, 11.
Пс. 7, 9.
Еф. 4, 16.
Еф. 2, 20-22.
Јевр. 13, 17.
Упор. Флп. 4, 8.
Јн. 15, 17. 12.
Јн. 13, 35.

Мт. 18, 22.
Мт. 3, 9.
1 Кор. 1, 27-28.
Јевр. 10, 31.
Приче 10, 19.
Приче 10, 19.
Пс. 132, 1.
Мт. 20, 28; Мк. 10, 45.
Пс. 90, 5.
Мт. 11, 12 (наш превод!)
Д. А. 14, 22, 21.
Еф. 4, 1.
Флп. 4, 8-9.а) 1 Кор. 7, 29.
2 Кор. 12, 2.
Лк. 24, 36
Мт. 7, 13.

Коментари

Наставница - Хиландар је посвећен пресветој Богородици Одигитрији (Наставници, Путеводитељки).

Богоносни ... небопарни орли - Цео став је поновљен у Упутству за држање псалтира, који је Свети Сава превео са грчког. Вид. у овој књизи на стр. 141.

Узимајући крст - Мотив ношења крста и следовања Христу овде је саставни део тропара преподобноме из општег минеја, у парафрази. Тропар иначе гласи:

У теби се, оче, поуздано спасе слика Божја
јер узевши крст пошао јеси за Христом
и делом учио јеси да се презире тело пролазно,
а да се брине за душу, биће бесмртно;
зато се и с анђелима радује, преподобни, дух твој!

Цело уводно слово, које у рукопису Хиландарског типика није нумерисано, одговара мањим делом првome слову Евергетидског типика(ЕТ). Већи део је Савина самостална компилација библијских текстова.

Слово 2 - Врло мало грчког текста ЕТ искоришћено је за српску верзију. Грчки текст је само прототип, општа формула структуре, док је читав садржај одговарајућег слова ХТ самостално Савино дело - кратка повест о настанку Хиландара.

Узе мене грешнога из Ватопеда - Сава је по својој доласку у Свету Гору био најпре у Русику (Св. Пантелејмону), а онда у Ватопеду. О томе говоре његови животописци Доментијан и Теодосије 22 и д. Осам месеци - О читавом питању хронологије боравка Савиног у Светој Гори вид. расправу Ф. Баришић, Хронолошки проблеми око године Немањине смрти, Хиландарски зборник 2 (1971) 31-58. Осам месеци је "неко мало време" од доласка у Хиландар, тј. од јула 1198. до смрти 13. фебруара 1199. (у Ватопеду је такође провео осам месеци, од 2.

новембра 1197).

Слово 3 - Тематски и структурално одговара трећем слову ЕТ, али са независним садржајем. Не би се могло рећи да је овде у питању дословно подражавање Тимотејевом тексту у ЕТ 3, како тврди Баришић, Хронол. проблеми 54.

Времена смрт - Смрт као завршетак овоземаљског живота је само "привремена" (времена), а не вечна и коначна смрт.

Године 6708 - Баришић мисли да је ово погрешка уместо 6707. Према његовој претпоставци, преписивач ХТ је приликом преношења бројки, и растављено исписаних, заборавио да напише па је везник у тако дефектно исписаном броју схваћен као = 8. За ову Баришићеву коњектуру има доста разлога, али В. Мошин не верује у преписивачку грешку; хронолошку колизију он разрешава тезом о погрешној примени тзв. "мартовског датирања": В. Мошин, Правни списи светога Саве, Сава Немањић - Свети Сава. Историја и предање, САНУ, Београд 1979, 109-110.

Методија - О томе пише Сава и у студеничком Житију светог Симеона, са извесним варијантама вероватно у традицији писарске грешке. Вид. у овој књизи на стр. 194. У ЖС стоји да Симеон "заветом остави манастир мени грешноме у скромном неком стању, у којем ми отиде, некога преподобног мужа, по имену Методија, са још четрнаесторицом монаха. Обузе ме велика туга и бојазан, једно од пустоши, а друго због страха од безбожних разбојника. Али како се изволи љубави Богоматере и Наставнице наше и светим молитвама господина Симеона, тај храм од незнатног и малог узнесе се у велелепну појаву" (стр. 116).

Хрисовуљу - Мисли се на Симеонову даровну повељу Хиландару из 1198. (вид. на стр. 31-33. ове књиге). Слово 4 - Превод ЕТ 4, углавном без одступања, О служби првог часа Л. Мирковић, Литургика II 1, 29-30.

Еклисијарх - Монах који се стара о богослужењу и поретку у цркви током службе, о правилној примени литургијских правила, типика, о појању, читању итд. О томе вид. и на стр. 181. у овом коментару.

Дневни јереј - Свештеник, свештенмонах, коме је по распореду ("чреди") да тога дана служи црквене службе, пре свега литургију.

Указује ред - Л. Мирковић даје следеће објашњење: "Мислим да овако треба разумети ово клањање. После молитве "Јеже на свако време" - чини се три поклона, а на крају првога часа на "Боже ушчедри ни" - чине се 12 поклона. Када се поклони главом до земље, говори се у себи три пута: 'Сагреших ти Господе, прости ми', а када се устане, рашире се руке, и каже се три пута: 'Боже очисти ме грешнога и помилуј ме'. Ово се клањање и изговарање врши заједно, као по некој команди, а да би се то у реду извело, сви се угледају на еклисијарха или дневног јереја, који стоји код свештених двери и предњачи у клањању" (Списи светога Саве46, нап. 2).

"Бог Господ" - Почетне речи стихова који се певају на јутрењи у дане када није пост. Када је пост пева се уместо тога "Алилуја", а то је и знак да ће се мењати и литургички режим дневне службе, разуме се опет по утврђеном правилу.

"Боже вечни" - Молитва међучасја првога часа. Оглашеније - Читање ("чтеније") из дела светих отаца. "Оглашеније" је поука; "мало" је зато што би то требало да буде краћи одломак.

Синаксар - Овде у значењу правила богослужења, типика.

Василије Велики - Црквени отац и писац, један од великих Кападокијаца (330-378), познат и по аскетско-монашким делима. О њему А. Јевтић, Патрологија II, Београд 1984, 86-126.

Лествичник - Јован Лествичник (око 680), византијски аскетски писац, најистакнутији представник "синајске школе". О њему: Д. Богдановић, Јован Лествичник у византијској и старој српској књижевности, Београд 1968.

Христово Рођење - Празник Рођења Христовог (Божих, 25. децембар). Још 12 дана - до Богојављења (6. јануар). "Нова недеља" - то је ускршња или пасхална недеља, прва недеља после Ускрса, која се још зове: Антипасха, Обновљење, Томина итд. О томе: Л. Мирковић, Хеортологија 213. "Отпусни дани"

током године то су тзв. "оданија" празника, дан када се "понавља" успомена већ прослављеног празника: Хеортологија 16-17.

Слово 5 - Одговара ЕТ 5, као превод не у свему дослован.

Литургија - Главно богослужење, на коме се врши чин свете тајне евхаристије, претварања хлеба и вина у тело и крв Исуса Христа. О литургији: Л. Мирковић, Литургика II, 1, 34-136.

Служба ... за причешће - То је тзв. "последованије" за причешће (аколутија), са молитвама које се читају уочи причешћа, увече и ујутру пре литургије.

Опроштај - Традиција међусобне молбе за опроштај код оних који приступају причешћу заснива се на речима Мт. 5, 23-24: "За то дакле ако принесеш дар свој к олтару, и ондје се опоменеш да брат твој има нешто на те, остави ондје дар свој пред олтаром, и иди прије те се помири с братом својијем, па онда дођи и принесу дар свој."

Глава 6 - У препису ХТ мешају се термини "слово" и "глава". У ЕТ нема тога уопште, већ само редни број. Иначе, текст идентичан са оним у ЕТ 6, али само до "Треба игуман" на стр. 12. То је у ЕТ већ глава 7.

Девети час - О служби деветог часа, који се пева непосредно пре вечерње: Л. Мирковић, Литургика II, 1, 14-15. О вечерњи - тамо, на стр. 15-21. "Панихида" је на овом месту свеноћница, бденије, а не помен мртвима: Л. Мирковић, Литургика II, 1, 21. Полуноћница се врши у поноћ или рано после поноћи, у сваком случају као "прво јутарње дневно богослужење": тамо, 23-24. Јутрења се наставља после полуноћнице: тамо, 24-29. Павечерница - повечерје, мало или велико, после вечерње.

Обичајна молитва - Молитва тзв. "отпуста", завршна формула службе.

Ноћна служба - Реч је о молитвеном правилу које монах чита у својој ћелији после завршетка јавне вечерње службе. "По закону" - по типичу, црквеном уставу и пропису.

Подеклисијарх - Исто што и "пареклисијарх", а то је

помоћник еклисијарха, на црквеној дужности у храму и у вези са богослужењем.

Благосиља Бога - Изговара почетну молитвену формулу (возглас): "Благословен Бог наш, свагда сада и увек и у све векове!"

Шестопсалмије - Утврђена група од шест псалама, која се чита у првом делу јутрење: Пс. 3, 37, 62, 87, 102, 142. Занимљиво је да и у данашњим часословима са јутрењем, испред Шестопсалмија стоји упозорење да га ваља слушати "са сваким ћутањем и скрушеношћу", а читати "са побожношћу и страхом Божјим".

Треба да кажемо - Овај параграф "о душеспасном исповедању" је у ЕТ слово 7.

Ако прима децу духовну - ако игуман врши и функцију духовника, духовног оца, који је исповедник. "Духовни отац" је древна институција православног монаштва: "старац", искуснији монах који је способен да саслуша и поучи друге, који му откривају све, не само свако своје дело него и сваку своју мисао ("исповедање помисло"). То је својеврсна аскетска психотерапија.

Чисто исповедите - "Не треба да исповедаш телесне грехе онако како су учињени, у појединостима, да не би сам себе навео на искушење" (Јован Лествичник, Лествица, Београд 1963, 198).

Себе прекоревати у свему - Мисао из Лествице: "Стога смо дужни непрестано осуђивати себе и бити незадовољни са собом, да бисмо се добровољним ниподаштавањем себе оправдали за нехотичне грехе" (Лествица 198).

Глава 7 - То је друга половина ЕТ 7.

Василије - Опет Василије Велики, вероватно из Монашких правила:

Лествичник - То је дословни навод из Слова ИВ: "Ране које се открију, не само што се не погоршавају него се лакше и лече", односно "Душу која стално мисли на исповест, исповест као уздом спречава да не греша, јер грехове које не исповедамо ми чинимо већ без какве бојазни" (Лествица 34. и 45).

Велико, прво исповедање - Потпуно исповедање уочи примања монашког пострига и полагања завета. О томе: Л. Мирковић, Литургија II, 2, 162 и д. Службе светих постова - У "синаксарском" делу типика (који Свети Сава није превео), пошто се ове службе одликују већим специфичностима. То је првенствено Велики ли Ускршњи пост (Четрдесетница), али и још два поста - Божићни и Апостолски. Као што се види из Карејског типика, Успенски пост Свети Сава још није увео.

Глава 8 - Одговара глави ЕТ 8, само што је тамо и завршна реченица из ХТ 7.

Бденија - Службе у којима се спајају вечерња (и то велика вечерња) са јутрењем, и служи преко ноћи. Типичне за јерусалимску богослужбену праксу. Бденија имају пре свега велики празници; њима се "бденије и сва служба свршава по уставу", данас, у типичу обележени црвеним крстом у кругу. То су сви празници Господњи, Богородичини и Претечини. Бденије се врши и на "средње празнике" (са знаком крста у полукругу), и то - према данашњем, дефинитивно развијеном јерусалимском уставу: Јован Богослов (26. септембар), Јован Златоусти (13. новембар), св. Никола (6. децембар), Три јерарха (30. јануар), св. Ђорђе (23. април), ап. Јован Богослов (8. мај). Поред тога, у минеју служабном има и више служби где је одређено бденије: тамо где су храм и мошти светога, и где хоће настојатељ (Л. Мирковић, Хеортологија 13-14).

Глава 9 - Истоветан текст као ЕТ 9. Чин трпезе ("трапезе") је исто што и тзв. "чин о панагији бивајемо во обитељех по всја дни" у данашњем црквенословенском часослову. Врши се после литургије за главни обед, ручак.

Дијаклизмо - Сава тумачи овај појам речима "то јест пошто се узело мало анафоре и испило вина". Наводимо и цео Мирковићев коментар: "Јагић каже за ово место овако: 'то је уметнуто као неко тумачење ријечи. Ако је тако, тада тумачење не ваља'. Ми, напротив држимо да је ово тумачење добро, а Јагић можда мисли да етимолошки није добро ово тумачење речи (Списи светога Саве 58, нап. 1). Прво обедовање - Под

претпоставком да има већи број монаха, они се деле на две групе те обедују једни за другима, утврђеним редом.

Уобичајени псалом - То је, према данас важећем типичу, Пс. 144 ("Узнећу те, Боже мој, цару мој!").

Мала молитва - Молитва благосиљања трпезе, коју изговара управо игуман или чредни (дневни) јереј: "Христe Боже, благослови јело и пиће рабима твојим, јер си ти свет, свагда, сада и увек, и у векове векова, амин."

Трпезар - Монах чија је дужност да припрема трпезу, да поставља, износи јело и послужује, али и да води рачуна о реду за време обеда. О томе Ф. Гранић, Црквеноправне одредбе хиландарског типика сав. Саве о настојатељу и осталим манастирским функционерима, Богословље 10 (1935) 187.

Читање на обедима - Стара је манастирска пракса да се у општежићу за време обеда чита неки поучни текст из светоотачке књижевности или житија светих. Тиме се и у току телесне исхране даје предност духовној храни.

Обична молитва - После обеда, завршна молитва благодарења и благослова: "Захваљујемо ти, Христe Боже наш, што си нас нахранио земаљским твојим добрима; не лиши нас и небеског твојег царства, но као што међу ученике твоје дошао јеси, Спасе, мир ми дајући, дођи и к нама, и спаси нас!" Вечера - За вечерњи обед има такође посебних молитава пре и после јела. Треба запазити да вечерњи обед није никао обавезан за све.

Подиконом - Исто што и "параеконом", помоћник економа. У грчкој терминологији, то је "епистимонарх".

Глава 10 - Текст ове главе је настао превођењем и прилагођавањем појединих делова ЕТ 10. На пример, у ХТ је изостављен читав одељак о "једењу рибе у току Четрдесетнице и на Благовести".

О постовима - Вид. објашњење у коментару Карејског типика, у овој књизи на стр. 170.

Празник... Теодора - Светом великом ученику Теодору Тирону посвећена је прва субота Великог поста ("Теодорова субота").

Укроп - "Укроп водени са кимином", нека врста посне супе

без уља, само зачињене.

Обретеније главе Претечеве - Празнује се на дан 24. фебруара (Прво и Друго обретеније) и 25. маја (Треће обретеније). О томе Л. Мирковић, Хеортологија 122-129.

Светих 40 мученика - Празнују се 9. марта Ј. Поповић, Житија светих за месец март, Београд 1973, 157-165.

Благовести - Празник је 25. марта и по правилу пада у велики пост.

Ако ли пре речени празник - Мирковић у напомени преводи грчки текст ЕТ, од којег ХТ овде одступа: "Ако се напред речени св. празник стече са овим остракодермима, као што рекосмо, то рибе нећемо јести, а вино ћемо пити великим красовољем, а слично ћемо све чинити ако се стече и на Велики Четвртак, Велики Петак и на саму Велику Суботу. А у свети четвртак према отпусним данима четрдесетнице биће вам јело у вариву и вино" (Списи светога Саве 65, нап. 1).

Света субота - Велика субота, уочи Ускрса.

Глава 11 - Текст ЕТ 11, разуме се и овде са заменом "Наставнице" (Одигитрије) уместо "Благодетељнице" (Евергетиде, као и у Студеничком типичу). Ваведење - Главни празник, Слава манастира Хиландара, јер је храм хиландарски посвећен Ваведењу. То је успомена на увођење пресвете Богородице као девојчице у јерусалимски храм, 21. новембра: Ј. Поповић, Житија светих за месец новембар, Београд 1977, 631-644.

Глава 12 - Прилагођен текст ЕТ 12.

Прот - Протепистат, изборни старшина Свете Горе, данас са једногодишњим мандатом.

Светога оца - Светога Симеона Српског као ктитора манастира Хиландара.

Хрисовуљима - Мада је ово формуларно место из ЕТ, Сава мисли на оснивачку повељу византијског цара Алексија III Анђела од јуна 1198 (Actes de Chil., No. 4), можда и на сигилиј истог цара од јуна 1199. (Actes de Chil., No. 5), сигурно и сигилиј, простагму и практик с почетка 1198. Наравно, ту је и Немањина хрисовуља из 1198.

Благодетељница - Тачан превод према ЕТ, али овде је требало да буде "Наставница"; очигледна омашка из протографа.

318 светих отаца - Оци првога васељенског, никејског сабора (325. године), који су осудили и анатемисали Аријеву јерес.

Глава 13 - Само по једном делу назива одговара ЕТ 13, иначе је текст у првој половини сасвим друкчији - то је Савина концепција избора и постављења игумана одлуком манастирског сабора уз симболично присуство цара - чији је манастир ("царски") - у виду "штапа" (палице, жезла). На специфичности избора игумана по ХТ указује Ф. Гранић: "Изборни систем хиландарског типика (ц. 13) показује извесно одступање од напред приказаних изборних система. Упражњено место попуњује се избором, а никако назначењем од стране било ког фактора; изборно тело је састављено од економа, еклисијарха и 10-12 најстаријих монаха. И у погледу изборног локалитета одступа хиландарски типик од грчких типика X-XII века; у ман. Хиландару, насупрот пракси осталих манастира, избор се врши у св. храму, а после свршеног изборног чина изборно тело напушта св. храм и изван св. храма објављује исход избора. Веома је чудновато да се у контексту оних одсека типика, који говоре о избору игумана, нигде не спомиње обављање призивања св. Духа непосредно пред сам изборни чин" (Ф. Гранић, О настојатељу 176). Друга половина главе ("А на овај начин" итд.) о самом церемонијалу постављења преузет је из ЕТ 13 (по издању В. Ђоровића 82, 1-25). Гранић то потврђује: "Аколутија интронизације ... потпуно се слаже с аколутијом евергетидског пролога" (тамо, 177).

Глава 14 - Текст је из ЕТ 13, али у комбинацији ед. Ђоровић 82, 25-30 па онда 80, 13 и даље.

Иконом - Економ, монах који у манастиру општежитељног уређења води манастирско газдинство и стара се о материјалној страни живота обитељи. По речима Гранића, "у низу манастирских функционера заузима после игумана-ностојатеља најважније место манастирски економ, који је управљао

целокупним манастирским иметком. Разгранати послови манастирског господарства, деликатност односа према радној снази на манастирским подuzeћима, те обимност пословног саобраћаја са спољашњим светом захтевали су, поред религиозних врлина, велике интелигенције и темељног познавања господарства још и зрелије доба, јаку енергију, велику окретност и тактичност у саобраћају са људима" (Ф. Гранић, О настојатељу 181 и д.).

Подиконом - Помоћник иконома, параеконом.

Глава 15 - Текст Савин, нема га у ЕТ.

Еклисијарх - "По важности службе одмах иза економа долази еклисијарх који одговара канонарху у манастирима ранијих времена... Евергетидски пролог нема одговарајуће главе... У делокруг еклисијарха спада ... старање о тачном одржавању богослужења, прописном вршењу канона при богослужењима, читању диптиха, одржавању панихида по синаксару, о чистоти и реду у св. храму, о паљењу воштаних свећа..." (Ф. Гранић, О настојатељу 185).

Подеклисијарх - Помоћник еклисијарха, пареклисијарх.

Панихиде - Помени мртвих, који се врше по прописима ХТ 35 и 36.

Месопуст - Претпоследња припремна недеља Великог поста (Недеља месопусна, Месне покладе, Месојеђе). Вид. Л. Мирковић, Хеортологија144-145.

Глава 16 - Нема је у ЕТ, Савин оригинални састав.

Глава 17 - Текст ЕТ 15.

Глава 18 - Текст ЕТ 16.

Неки од светих отаца -

Василије - Текст из дела Василија Великог:

Глава 20 - Текст ЕТ 18.

Глава 21 - Текст ЕТ 19.

Грех црквене крађе -

Глава 22 - Текст ЕТ 20.

Дохијар - "На челу финансијског отсека манастирске управе, која је у V и VI веку био саставни део општег господарског

отсека у манастирима, налази се дохијар . Хиландарски типик у гл. 22 сасвим сумарно спомиње дохијара у вези с осталим манастирским функционерима, којима је стављено у дужност да уводе у манастирски благајнички дневник своте прихода и расхода" (Ф. Гранић, О настојатељу 184).

Параиконом - Помоћник економа, подиконом.

Спољашњи иконом - Помоћник економа, који води послове ван самог манастира.

Глава 23 - Текст ЕТ 21.

Противноме - Сатани, ђаволу, кушачу. Када се овца удаљи "од ограде, стада и пастира" постаје лак плен вука. У овом случају вук је симбол ђавола.

Нека се одлучи - Нека буде одлучен од светог причешћа за извесно време (тзв. "мало одлучење", за разлику од "великог", које је екскомуникација, изопштење, истеривање из цркве).

Глава 24 - Текст ЕТ 22. Овим је прописана и делимична клаузура, ограничење (забрана) преписке. О овоме Ф. Гранић, Црквеноправне одредбе Хиландарског типика св. Саве, Светосавски зборник 1, Београд 1936, 93: "Вероватно да творац Хиландарског типика, с обзиром на политичку мисију манастира Хиландара, те тим условљену потребу слободнијег кретања хиландарских монаха, није сматрао опортуним да уноси у типик нарочите одредбе о клаузури".

Глава 25 - Текст ЕТ 23.

Глава 26 - Текст ЕТ 24.

Глава 27 - Ове главе нема ЕТ, текст је Светога Саве.

Црковници - Монаси који обављају дужности у цркви: еклисијарх, пареклисијарх и сл. "Овај привилегисани положај црковника био је несумњиво последица њихове специјалне службе која је сматрана важнијом и узвишенијом од осталих служби у манастиру" (Ф. Гранић, Црквеноправне одредбе 84-85).

Глава 28 - И ово је Савин текст, нема га ЕТ.

Глава 29 - Текст ЕТ 26.

Глава 30 - Текст ЕТ 29. Хиландарски типик нема текста ЕТ 30, о скевофилаку и дохијарима у манастиру. Кључар - Грчки

"келарит", имао је надзор над залихама намирница и ове је издавао за дневну потрошњу (Ф. Гранић, О настојатељу 187).

Слово 31 - Текст ЕТ 31.

Слово 32 - Текст ЕТ 32.

Слово 33 - Текст ЕТ 33. Наслов је у ЕТ друкчији.

Али боља је... љубав - Мисао Јована Лествичника: "Љубав је већа од молитве; молитва је делимична врлина, а љубав је врлина свеобухватна" (Лествица 161).

Глава 34 - Текст ЕТ 34.

Глава 35 - Текст ЕТ 35 као модел, али садржај други, Савин.

Панихиде - Помени мртвима, парастоси: Л. Мирковић, Литургика II, 2, 177-180. Овде су, међутим, два помена Савиним родитељима - Симеону и Анастасији (Ани). Немањина жена и Савина мати Ана живела је као монахиња Анастасија у манастиру Свете Богородице у Расу. Умрла је 21. јуна, вероватно већ пре 1200. године, и сахрањена или касније пренета у Студеницу. Могућно је да се њен гроб налази у припрати Никољаче (мале цркве св. Николе у студеничком комплексу). Вид.: Л. Павловић, Култови 188; С. Мандић, Дневник. Записи конзерватора, Београд 1975, 48-64 (у чланку Моленије рабе Божије монахиње Анастасије).

Глава 36 - Текст ЕТ 36.

Просфора - Освећени хлеб, који се у литургији употребљава за евхаристију; из њега се ваде честице за живе и мртве.

Глава 37 - Текст ЕТ 37.

Глава 38 - Текст ЕТ 38.

Гостиница - На грчком "ксенодохион" (стсл. странопријемница), здање са собама за смештај намерника, путника и сиротиње. Аутор типика каже да је за подизање гостинице "испросио место до некога христољубивога", али су то речи Евергетидског типика, па вероватно нису податак о подизању некога хиландарског ксенодохиона. То важи и за "гробље за странце" (грч. "ксенотафион"), којег у Хиландару нема.

Глава 39 - ЕТ 40. Хиландарски типик нема ЕТ 39, у којој се женама потпуно забрањује приступ манастиру.

Мученика Полиевкта - Помен овога светог мученика, који се празнује 9. јануара, није из Евергетидског типика. Његово страданије вид.: Ј. Поповић, Житија светих за месец јануар, Београд 1972, 261-265.

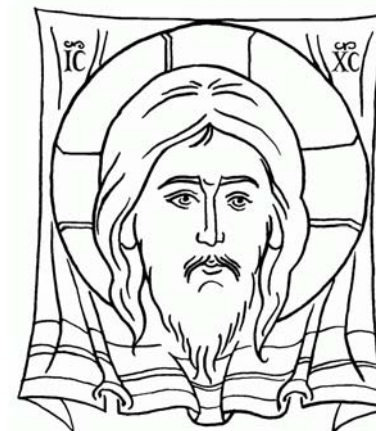
Болница - Хиландарска болница је прва српска болница за коју постоје писмени подаци о њеном постојању, организацији и режиму живота и неге у њој. Глава 40 је иначе преузета из ЕТ 41 ("О носокомиону") па се може сумњати у то да је у тренутку писања ХТ једна таква болница већ била уређена, али је сигурно да се она имала сразмерно брзо основати. Да је у средњем веку она заиста постојала (као што постоји и данас), зна се и из других поузданих извора, а поготову из даровница за болницу као што је Лазарева из 1379/80. (Actes de Chil. II 40-41, No. 66). О хиландарској болници вид.: Л. Павловић, Српске манастирске болнице у доба Немањића, Зборник Православног богословског факултета 2 (Београд 1951) 555-566.

Глава 41 - Текст ЕТ 42.

Предани вам номоканон - Свакако не може бити говора о Номоканону светог Саве или Крмчији, који настаје тек поводом добијања и организовања аутокефалије, 1219-20. Постоје две могућности: да је то ипак један старословенски номоканон-законик, старије редакције, или друга, да је по среди тзв. "покајни" номоканон ("епитимијни" номоканон Јована Посника). Вероватније је оно прво: законик старије редакције.

Глава 42 - Савин текст, нема га у ЕТ. О статусу Карејске ћелије вид.: М. Живојиновић, Светогорске келије у пиргови у средњем веку, Београд 1972, 91-102. Упор. и коментар Карејског типика, у овој књизи на стр. .

Глава 43 - Текст ЕТ 43!

ХИЛАНДАРСКИ ТИПИК

Правило за манастир Хиландар; устав који прецизно уређује организацију живота у монашкој заједници Хиландара, уређење и организацију манастирске управе, молитве, исхране, поста; једно од најстрожих правила монашког понашања на Светој Гори. Типик је писан на старословенском језику, и садржи и Кратко житије Светог Симеона које се ограничава на историјат Симеоновог доласка на Свету Гору и сажето казивање о његовој смрти. Текст је састављен одмах после смрти Св. Симеона 1199. године.

Историјат

Хиландарски типик, писан исте године (1199), али после Карејског типика, намењен је Хиландару, а састављен као превод и адаптација уводног дела грчког Евергетидског типика из Цариграда.

Цариградски манастир Свете Богородице Евергетиде (Добротворке) основао је још 1049. године неки Павле, Цариграђанин, на својој баштини, наслеђеном пустом имању ван зидова Цариграда. Манастир је унапредио Павлов ученик Тимотеј, који је подигао храм Богородици Добротворки и друге цркве у комплексу те монашке обитељи, подигао и келије за становање монаха, опремио и украсио манастир. У другој половини XI века написао је и типик за свој манастир, касније допуњен и прерађен (средином XII века). Ту верзију Евергетидског типика користио је Св. Сава, и преуредио га за потребе манастира Хиландар. Превео је само неке делове; није преузео синаксар, у коме је распоред и правило богослужења током године, већ само уводни део (пролог), са прописима везаним за устројство и живот манастира; чак и ту није превео све главе, већ само већи део, додајући неке нове и другачије одредбе прилагођене потребама Хиландара.

Претпоставља се разлог због кога је Св. Сава узео пролог

тог типика као основу за формирање Хиландарског типика. Наиме, Стефан Немања је за свога боравка у Цариграду, на неки начин дошао у везу са овим манастиром; Немања и Сава су били дуги ктитори овог манастира, јер су му давали многе прилоге и чинили добротворства; Сава је овај манастир називао својим, на својим путовањима у Цариград свраћао је у овај манастир, и свакако му се свидео ред и начин живота у овом манастиру. Ово је први типик једног великог српског општежића, по коме ће се управљати углавном и други српски манастири; са мањим прилагођавањем, Св. Сава је сличан типик прописао и манастиру Студеници 1208. године - Студенички типик.

Садржај

Хиландарски типик садржи прописе за духовни живот у манастиру и организацију разноврсних служби манастирске заједнице, општежића. Киновијски (општежитељни) манастири организовани су као чврста заједница духовног живота и материјалног привређивања, без личне својине и на принципу безусловне послушности и строге поделе рада.

Манастиром управља игуман са широким овлашћењима, али у договору са сабором стараца. Свака функција је у манастиру "служба" и сваки рад је "послушање", па ни власт игумана није могла да буде неограничена. Поред дужности да се о свему договара са старцима, игуман се морао ослањати и на друге манастирске улоге: економа, еклисијарха, дохијара и др. Игумане већих манастира бирали су краљ и Архиепископ заједно, из чега проистиче не само висок друштвени углед овог звања него и статус монаштва и манастира у средњовековној Србији, какав је изградио Свети Сава и организационо поставио својим типиком. Сви монаси су морали строго поштовати своја три завета: девичанства, сиромаштва и послушности.

Међусобни односи су били под духовним и дисциплинираним надзором игумана односно духовника, при чему се нарочито настојало да се однегује дух љубави и помоћи.

Старање о болеснима довело је и у српским манастирима до стварања првих правих, мада затворених болница.

Карактеристике

Савина верзија типика за манастир Хиландар говори доста о његовом разумевању за посебне навике, обичаје и могућности Срба у средини светогорскога монаштва; има ту одступања од престрогих правила поста и богослужења, а упадљиво је истицање начела братске љубави у већој мери него што га има евергетидски изворник.

Стил којим је овај типик писан ни у грчкој верзији није сув и некњижеван, али у Савиној интерпретацији и нарочито у његовим додацима добија свежину даровите експресивности и обогаћеног језика. Нема никакве сумње да је у њему препознатљив писац Житија светог Симеона; више од тога, мора се помишљати на изванредан утицај овог текста на хиландарске ауторе XIII и XIV века (Доментијан, Теодосије, Данило).

